

ERILAINEN OPPIJA NÄYTÖISSÄ AMMATTIOPISTO LAPPIASSA

Harila, Irma,
Karvonen, Sami
Liuski, Merja
Pajari, Nina
Seitamaa, Jyrki

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Harila, Irma, Karvonen, Sami Liuski, Merja Pajari, Nina Seitamaa, Jyrki	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 53	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi Erilainen oppija näytöissä Ammattiopisto Lappiassa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu,		
Työn ohjaaja(t) Heimonen, Leena		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeemme tehtiin Ammattiopisto Lappian erilaisten oppijoiden ohjauksen käytäntöjen ja tuen tarpeen selvittämiseksi näyttöjen yhteydessä. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli selvittää Ammattiopisto Lappian erityisopetuksen nykyistä toimintamallia. Työ tehtiin palvelemaan kaikkia Ammattiopisto Lappian aloja. Kehittämishanke sisältää esimerkinäytöt sähkö-, catering-, ja hiusalaloilta. Näytöissä pääpaino on erilaisten oppijoiden tuen tarpeen ja ohjauksen näkökulmissa.</p> <p>Työn alkupuolella keskityttiin Ammattiopisto Lappian erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrään ja niihin syihin, jotka aiheuttavat lisätuen tarpeen. Lisäksi alkupuolella työtä kuvattiin erityisopetuksen nykyinen toimintaohje. Työ sisältää HOJKS- prosessimallin ja uudistetun HOJKS-lomakkeen (liite 1.). Erityisopetuksen toteutus ja seuranta sekä kehitysnäkymät käsiteltiin työn keskivaiheilla. Työn loppuosassa on alakohtaista pohdintaa erilaisten oppijoiden huomioimisesta näytöissä ja niihin liittyvää materiaalia löytyy liitteistä.</p> <p>Työmme tuloksena saimme havaita, että oppilaitoksessamme erityisopetuksen käytännöt olivat hyvinkin erilaisia. Erityisesti näytöissä erilaisten oppijoiden huomioiminen vaihteli huomattavasti. Huomionarvoista oli se, että lähes kaikilla aloilla erilaiset oppijat oli jotenkin huomioitu ja heille oli olemassa tukitoimia.</p> <p>Kaikille aloille yhteistä oli se, että ammattiosaamisen näytöissä edetään opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja lähtökohtana ovat kansalliset näyttöaineistot. Näyttötehtävien suunnittelussa, opettajalla tulisi olla tarpeeksi resurssia näytön valmisteluun ja tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukemiseen ja ohjaukseen näyttöjä varten.</p> <p>Toivottavasti tämä kehittämishanke palvelee koko Ammattiopiston henkilökuntaa näyttöjen suunnittelussa ja toteutuksessa, huomioiden erilaiset oppijat ja heidän tuen ja ohjauksen tarve erityisesti näytöissä. Erityisopetuksen toimintamallin selkeytyminen ja edelleen kehittyminen auttaa kaikkia Ammattiopisto Lappian osapuolia, jotka ovat jollain tavalla tekemisissä erityisopetuksen kanssa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) erilainen oppija, näyttö, ohjaus		
Muut tiedot työ sisältää liitteitä		

Author(s)	Type of Publication Development project report	
	Pages	Language
	Confidential ☐ Until _____	
Title Different kind of learner at demonstration in Lappia Vocational College		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education) Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Heimonen, Leena		
Assigned by		
Summary <p>We carried out our development project in order to look at the different kinds of learners' tutoring practices and need for special support in connection to demonstrations at the Lappia Vocational College. The objective of the development project was to clarify the current operational model of the Lappia Vocational College special teaching. The work was done to benefit all the fields at the Lappia Vocational College. The development project includes demonstration examples in the fields of electrical engineering, catering, and hairdressing. The main emphasis in the demonstrations lies in the points of views of different learners' need for support and tutoring.</p> <p>In the initial part of the work we concentrated on the number of the Lappia Vocational College students in need of special teaching and the reasons for that need. Additionally, the current special teaching instructions were described in the early part of the work. The work includes the HOJKS process model and the renewed HOJKS form (Appendix 1). The realisation and evaluation of the special teaching and the development vistas were looked into in the middle part of the work. The final parts of the work contain field-specific contemplations on how to pay attention to different kinds of learners in the demonstrations, and material related to them can be found in the appendices.</p> <p>As a result of our work we came to the conclusion that the practices of special teaching at our College varied greatly. Especially as regards the demonstrations, paying attention to different kinds of learners varied considerably. It was found significant that attention had been paid to different kinds of learners in almost all the fields and they had been provided support.</p> <p>Common to all the fields was that demonstrations of vocational skills proceed in accordance to the basics of the curriculum and the points of departure are the national demonstration materials. In the planning of demonstration tasks the teacher should be provided with enough resources to prepare the demonstration and enough means to support and tutor the students who need support for their demonstrations.</p> <p>Hopefully this development project will serve the entire staff of the Vocational College in terms of planning and realising the demonstrations with attention to different kinds of learners and their needs for support and guidance particularly in terms of the demonstrations. Making the special teaching operational model clearer and developing it further will help all the parties at the Lappia Vocational College somehow involved with the special teaching.</p>		
Keywords Different kind of learner, demonstration, tutoring		
Miscellaneous The work includes appendices		

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	5
2 ERITYISOPETUKSEN TOIMINTAMALLI AMMATTIOPISTO LAPPIASSA	7
3 ERITYISOPETUKSEN TOTEUTUS JA SEURANTA.....	21
4 ERILAINEN OPPIJA AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖISSÄ	26
4.1 Hiusalan näyttöjen kokeilu.....	33
4.2 Sähköalan perusosaamisen näyttö	38
4.3 Ravintola-alan näyttöjen kokeilu	40
5 YHTEENVETO.....	52
LIITTEET	54
LÄHTEET	55

1. JOHDANTO

Kehittämishankkeen tarkoituksena on ohjata opiskelijaa tutkivaan ja kehittävään työtöteeseen, etsimään työstään ja toimintaympäristöstään kehittämisen kohteita ja yhdistämään toisiinsa erityispedagogista teoriaa ja käytäntöä.

Tämän kehittämishankkeen sisällön lähtökohtana on ollut kahden suuren kuntayhtymän yhdistyminen keväällä 2006. Syksyllä 2007 toimintansa aloitti Ammattiopisto Lappia, joka koostuu kahdesta aiemmin erillään toimineesta oppilaitoksesta; Länsi-Lapin ammatti-instituutista sekä Kemi-Tornion ammattiopistosta.

Erityisopetuksen näkökulmasta katsottuna yhtenäinen toimintamalli oli vasta muotoutumassa entisten toimintaohjeiden ja erityisopetuksen strategioiden pohjalta. Tämä yhtenäistämisen prosessi elää ja kehittyy edelleen, mutta tämänhetkinen toimintamalli on tämän kehittämishankkeen yksi osa-alue, joka toivottavasti helpottaa erityisopetuksen parissa työskenteleviä. Lisäksi HOJKS- prosessin yhtenäistäminen ja HOJKS- lomakkeen päivittäminen kulkevat tämän kehittämishankkeen rinnalla.

Toinen painopistealue tässä kehittämishankkeessa on erilaisten oppijoiden problematiikka ja pedagogisten ratkaisujen löytyminen yleensä opintojen aikana, mutta erityisesti näytöissä. Työ sisältää kolmen eri alan näytöt, joissa on huomioitu erilaiset oppijat. Näytöissä on paneuduttu erityiseen tuen tarpeeseen ja etsitty ratkaisumalleja erilaisten oppijoiden ohjaukseen pedagogisista lähtökohdista. Esimerkit auttavat muiden alojen opettajia erilaisten oppijoiden näyttöjen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Esimerkit erilaisten oppijoiden näyttöihin liittyen on jaettu hiusalan kokeilunäyttöihin, sähköalan perusosaamisen näyttöön sekä ravintola-alan näyttöön. Hiusalan näyttöjen kokeilut on toteutettu Rovaniemen terveys- ja sosiaalialan oppilaitoksessa sekä Kemijärven ammattiopistolla. Lisäksi työ sisältää kokemuksia Lappian hiusalan kosmeettisen hoitamisen näytöistä.

Sähköalan erilaisen oppijan näyttöasia on jaettu raportissa kahteen osaan; kappaleessa 4.2 on kuvattu sähköalan perusosaamisen näytön sisältöä ja niitä kohtia näytöstä, joissa erityisesti korostuu erilaisten oppijoiden tuen ja ohjauksen tarve. Itse näyttötehtävä on

liitteenä (liite 2). Kappaleen 4.2 loppuosassa on pohdittu näytön kulkua ja lopputuloksia sekä mietitty jatkotoimenpiteitä näytöstä saatujen tuloksien ja palautteiden pohjalta.

Ravintola-alan näyttökokemukset ja toimintamalli on kuvattuna kappaleessa 4.3. Esi-merkkinä on mukautettu näyttö henkilöstöravintolatoiminnoista. Ravintola-alan näyttökokemuksista (valtakunnallisesti) on lisää tietoa liitteessä 4.

2 ERITYISOPETUKSEN TOIMINTAMALLI AMMATTIOPISTO LAPPIASSA

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisjärjestelyitä tai opiskelijahuoltopalveluita. Syy erityisjärjestelyihin voi olla esimerkiksi vamma, sairaus tai kehityksen viivästyminen. Opetuksessa huomioidaan opiskelijan yksilöllinen tarve opiskelun toteutusmallista.

Ammatillinen erityisopetus tarjoaa mahdollisuuden ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen ja työelämään sijoittumiseen. Tavoitteena on, että jokainen opiskelija saa tutkintotodistuksen. Erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimisen tukeminen on koko oppilaitoksen henkilöstön asia. Erityisopiskelijaksi nimeäminen tapahtuu Ammattiopisto Lappiassa erityisopetuksen perusteiden mukaisesti.

Syy, joka edellyttää erityisopetusta

1) Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet eli opiskelijat, joilla on diagnosoituja hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyviä vaikeuksia

esim. AD/HD tai ADD

2) Kielelliset vaikeudet eli opiskelijat, joilla on vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia esim. NMI:n lukiseulassa vaikeuksia kaikilla osa-alueilla

3) Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt.

esim. opiskelijat, joilla on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, koulupelko, somaattinen oireilu, moniongelmaiset

- Sosiaalisten taitojen puutteet, vaikeudet sosiaalisissa suhteissa (ryhmässä toimiminen vaikeaa, opinnot vaikeutuvat ko. ongelmien johdosta)

- Esiintymispelko / koulupelko (poissaolot ja välttely tiettyjä tunteja kohtaan, uusien tilanteiden pelko)

4) Lievä kehityksen viivästyminen eli opiskelijat, joilla on laajoja oppimisvaikeuksia (lievä kehitysvamma) esim. ymmärtämisen vaikeus, huono muisti, lähtötasokartoituksen heikko taso, heikko perusopetuksen päättötodistus

5) Vaikea kehityksen viivästyminen (keskivaikea tai vaikea kehitysvamma)

esim. opiskelijat, jotka yleensä tarvitsevat runsaasti henkilökohtaista avustusta päivittäisissä toiminnoissa

6) Psykkiset pitkäaikaissairaudet, mielenterveyden ongelmat, päihdekuntoutujat esim. opiskelijat, jotka tarvitsevat oppilaitoksen sisäisiä tai ulkoisia tuki-toimia ko. ongelmiin ja nämä ongelmat vaikeuttavat opintojen etenemistä

7) Fyysiset pitkäaikaissairaudet esim. allergia, astma, diabetes, epilepsia

8) Autismin tai Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet

9) Liikkumisen tai motoristen toimintojen vaikeudet esim. tuki- ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä, lyhytkasvuisuus

10) Kuulovamma

11) Näkövamma

12) Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta esim. puutteelliset arkielämän taidot, sosiaaliset syyt (lastensuojelun tukitoimien piirissä olevat, erilaiset elämäntilanteiden kriisit), puutteelliset opiskelutaidot, lievät psyykkiset vaikeudet

Edellä mainituista syistä erityisiä opetus- ja oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena joko pienryhmässä tai integroituna omassa ryhmässä.

Erityisopiskelijoiksi nimetyille opiskelijoille tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS (laki 21.8.1998/ 630 20§). Erityisoppilaisiksi hyväksytyistä opiskelijoista saatava valtion myöntämä lisäresurssi on käytettävä erityisopetukseen.

Erilaiset oppijat ammattiopisto Lappiassa

Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia aloitti toimintansa 1.8.2007. Ammattiopisto Lappian muodostavat aiemmin toimineet Länsi-Lapin ammatti-instituutti sekä Kemi-Tornion ammattiopisto. Kysymyksessä on Suomen pisin koulutuskuntayhtymä, siihen kuuluvat länsirajan kunnat Suomi-neidon vyötäröltä kainaloon saakka; Simo, Kemi, Keminmaa, Tornio, Tervola, Pello, Kolari ja Muonio. Simon toimipisteestä Muonion toimipisteeseen välimatkaa kertyy yli 300 kilometriä, joka tuo osaltaan haasteita myös erityisopetuksen järjestämiseen ja organisointiin. Opiskelijoita Ammattiopisto Lappiassa lv. 2008- 2009 on 2723, joista HOJKS on tehty 203 opiskelijalle. Prosentuaalisesti erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita Ammattiopisto Lappiassa on n. 7,5 %. Valtakunnallisesti ammatillisessa erityisopetuksessa olevien määrä oli vuonna 2004 10,5 %, joten ammattiopisto Lappiassa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä lv. 2008-2009 on alle valtakunnallista keskitasoa.

42 erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla erityisopetuksen perusteena on koodi 01, eli heillä on diagnosoituja hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyviä vaikeuksia, kuten AD/HD tai ADD.

Opiskelijoista 68:lle on tehty HOJKS koodilla 12, eli heillä on jokin muu syy, joka edellyttää erityisopetusta. Näitä syitä ei vielä ole Ammattiopisto Lappiassa ”avattu”, mutta se on tarkoitus tehdä lähiaikoina.

Opiskelijoita, joilla on vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia kuten lukiongelma, dysfasia tai dyslexia Ammattiopisto Lappiassa on 48, heillä erityisopetuksen syy on koodi 02.

Koodilla 04 on HOJKS tehty 10 opiskelijalle, eli heillä on laajoja oppimisvaikeuksia, mutta silti vain lievä kehityksen viivästymä.

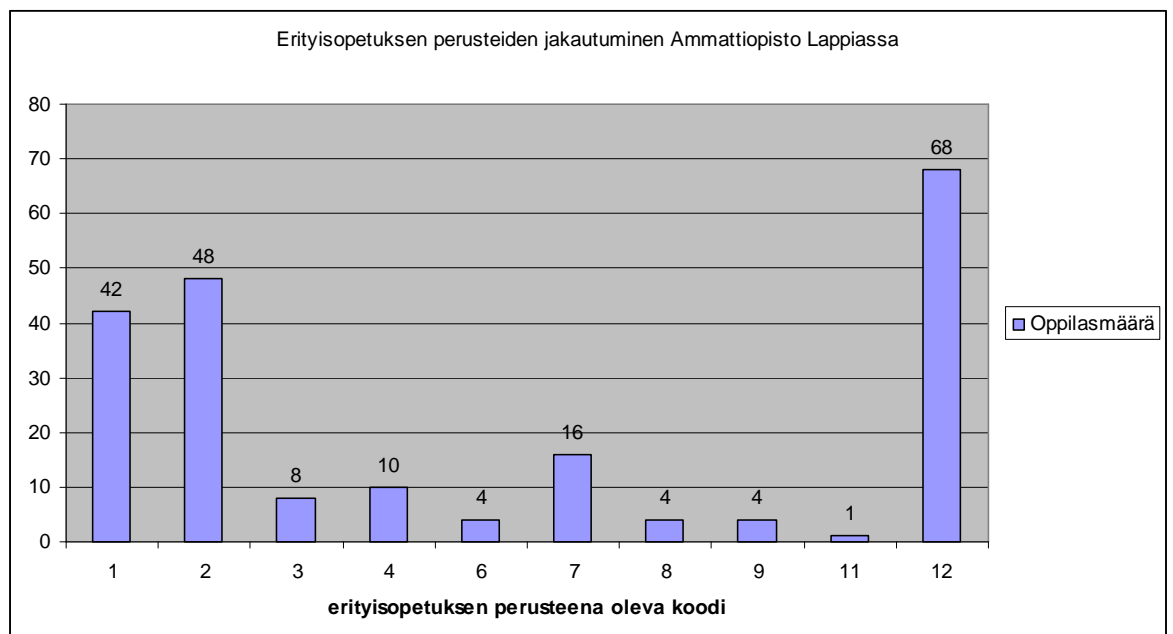
Fyysisten pitkäaikaissairauksien (koodi 07), kuten allergian, astman, diabeteksen, epilepsian tai syövän vuoksi erityisopetuksen perusteet on 16 opiskelijalla.

Opiskelijoita, joilla on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, kuten sosiaalista sopeutumattomuutta on kahdeksalla opiskelijalla (koodi 03).

Psyykkisiä pitkäaikaissairauksia (koodi 06), kuten mielenterveyden ongelmia tai päihdekuntoutujia Ammattiopisto Lappiassa on neljällä opiskelijalla.

Näkövammaisia (koodi11) on yksi opiskelija, autismiin tai Aspergerin oireyhtymään liittyviä oppimisvaikeuksia (koodi 8) on neljällä opiskelijalla, kuten myös koodilla 9, eli liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus (tuki - ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä tai lyhytkasvuisuus).

Seuraavasta kaaviosta (kaavio 1.) ilmenee Ammattiopisto Lappian erityistä tukea tarvitsevien jakautuminen koulutusaloittain.

Kaavio 1. Erityisopetuksen jakautumien Ammattiopisto Lappiassa

			YHT	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	muu	
HYVINVOINTIALA	Kauneudenhoitoala		2													2	
	yhteensä	Hiusala	1													1	
	7	Sosiaali- ja terveysala	4		1											3	
KULTTUURIALA	Käsi- ja taideteollisuus	Loue	3						1							2	
		Tomio	1		1												
	yhteensä	Musiikki	0														
	14	Vaateusala	Kemi	7		3	1		1							2	
	Viestintä- ja informaatiotieteet		3							1						2	
LUONTOALA	Kalatalous		0														
	yhteensä	Maaseutuuala	10		1		1		1	2	2					3	
11	Metsäala		1		1												
PALVELUALA	Catering-ala	Kemi	7	3	3											1	
		Tomio	2	1	1												
		Elintarvikeala	1		1												
		Hotelli- ja ravintola-ala	Kemi	10	3	1		3									3
			Keminmaa	1	1												
			Muonio	5			2	1	2								
			Tomio	12	11												1
		Kotitalous- ja kuluttajapalvelut	Keminmaa	2													2
			Tomio	0													
		Liiketalous	Kemi	2			1			1							
			Kolari	1							1						
			Tomio	3		1	1						1				
	yhteensä	Matkailuuala	Kemi	0													
53		Tomio	1		1												
	Tietojenkäsittely		6		2						1	1		1	1		
TEKNIIKAN ALA	Autoala	Keminmaa	9	1	8												
		Muonio	4		3	1											
		Rakennusala	Kemi	9				3									6
			Muonio	4		3		1									
			Tomio	16	9	6	1										
		Talotekniikka	Kemi	0													
			Pello	0													
		Kaivosala		0													
		Kone- ja metalliala	Kemi	12	2												10
			Tomio	8		6											2
		Suunnitteluuala		8							7						1
		Turvallisuusala		0													
		Paperiteollisuus		15	1												14
		Pintakäsittelyala		7	4	3											
		Puuuala		3	2						1						
		Sähköala	Kemi	15				2					2				11
	yhteensä		Muonio	1								1					
118		Tomio	7	3	3											1	
			203		42	48	8	10	2	4	12	4	4	0	1	68	0

Taulukko 1. Erityisoppilaat aloittain

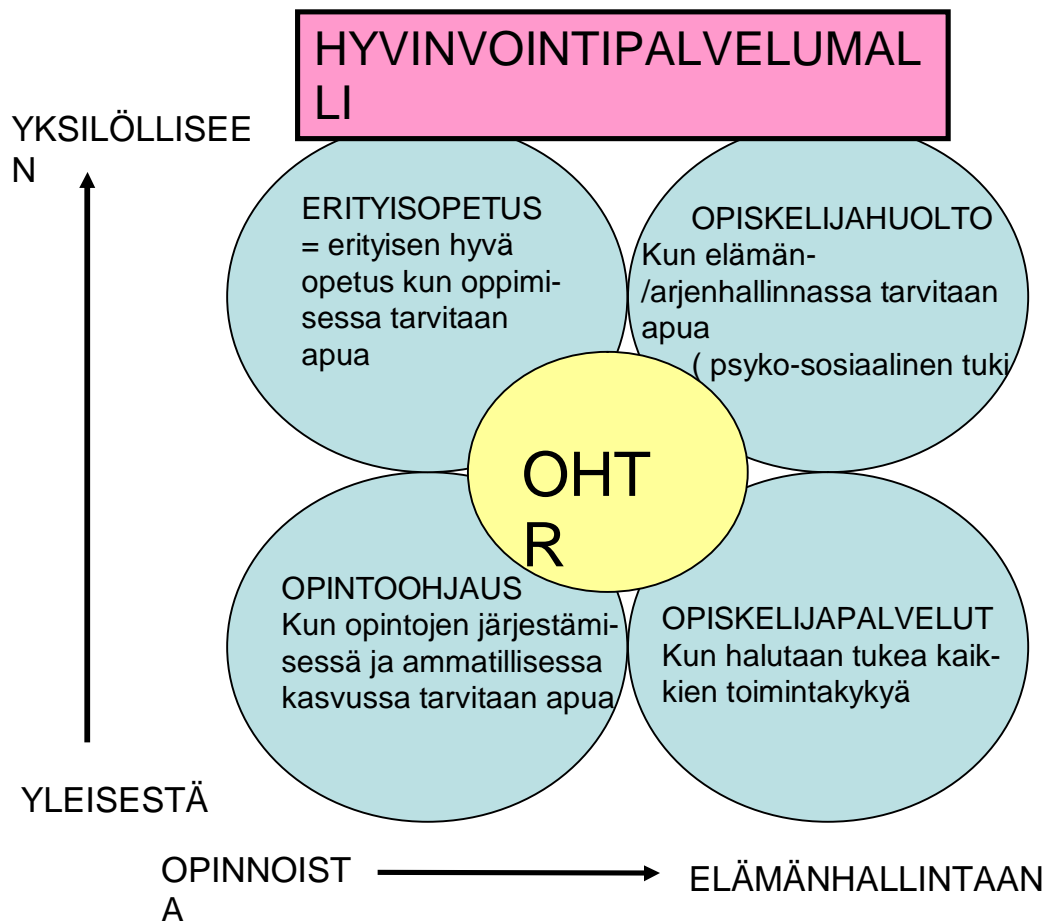
Erityisopetuksen toimintamalli Ammattiopisto Lappiassa

Erityisopetuksen strategia pohjautuu Ammattiopisto Lappian strategiaan (2012). Erityisopetuksen strategia on osa Ammattiopisto Lappian laatutyötä. Se on yksi monista ammattiopiston toimintaa vuoteen 2012 suuntaavista strategioista. Strategiassa huomioidaan ammattiopiston toiminta-ajatus, visio ja arvot. Strategia on kytketty ammattiopiston pedagogiseen strategiaan ja sen taustana on käytetty myös opetusministeriön, opetushallituksen ja Lapin lääninhallituksen koulutuspoliittisia ohjelmia. Erityisopetuksen strategiaa täydentää erityisopetusta koskeva toimintamalli ja tarvittavat lomakkeet.

Ammattiopistossa opiskelee yhä enemmän opiskelijoita, joilla on vaikeuksia opinnoissa ja työllistymisessä. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on lisääntynyt viime vuosina ja monenlainen tuen tarve on kasvanut. (Opin Tieltä TyöElämään – hanke 2000, Opettajakysely 2002).

Lisääntyvään tuen tarpeeseen on pyritty vastaamaan Ammattiopisto Lappiassa mm. kehittämällä opiskelijahuoltoa, opinto-ohjauspalveluja ja pienryhmä opiskelua. Nämä tukitoimet eivät yksistään riitä vaan oppilaitoksen on lisättävä erityisopetuspalveluja ammatillisiin opintoihin eri aloille ja siksi lisättävä ammatillisten erityisopettajien määrää. Erityisopettajien toimenkuvaa tulisi suunnata enemmän ammatilliseen erityisopetukseen (esim. samanaikaisopettajuus).

Ammattiopisto Lappiassa puhutaan ns. hyvinvointipalvelumallista, joka sisältää kaikki osa-alueet erilaisten oppijoiden hyvinvoinnin takaamiseksi. Seuraavassa kuvassa (kuva 1.) keskellä on OHTR (=opiskelijahuoltotyöryhmä), jonka tukena ympärillä ovat erityisopetus, opiskelijahuolto, opiskelijapalvelut sekä oppilaanohjaus. Näiden osapuolten ja asioiden ”yhteen hiileen puhaltaminen”, takaa erityisen hyvän tukiverkon kaikille oppijoille, erityisesti erilaisille oppijoille.

Kuva 1. Ammattiopisto Lappian hyvinvointipalvelumalli

Opetussuunnitelma jakautuu aina yhteiseen osaan ja tutkinnoittain eriytyviin osiin. Yhteinen osa sisältää muun muassa oppilaitoksen erityisopetuksen suunnitelman. Suunnitelma sisältää ne toimenpiteet, jotka liittyvät opiskelijan erityisen tuen tarpeen määrittämiseen ja järjestämiseen. Suunnitelmassa määritellään vastuunjako ja yhteistyötahot toiminnan selkeyttämiseksi. Suunnitelmassa on myös kuvaus henkilökohtaisten opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien laadinnasta prosessina. (Hätönen 2006, 65.)

Ammattiopisto Lappiassa erityisopetuksen strategiaa ja toimintamallia on työstetty erityisopetuksen työryhmässä. Oppilaitoksen erityisopetuksen suunnitelma antaa toiminnalle yhteisen linjan.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 2.) on esitetty toimintaohje, jossa on määritelty eri toimijoille kuuluvat tehtävät sekä tehtävien suorittamisajankohdat. Toimintaohje helpottaa eri osapuolten työskentelyä, kun vastuut on selkeästi jaettu.

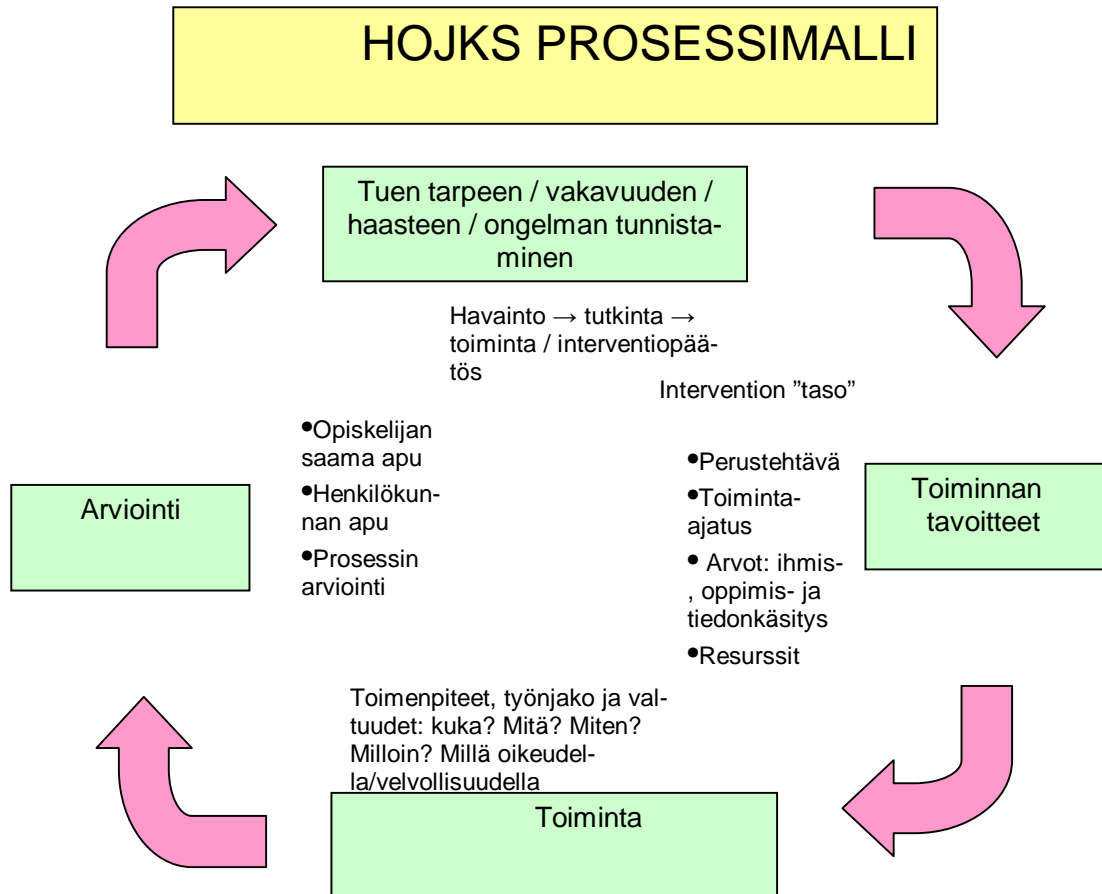
Työtehtävä	Toimija	Ajankohta
Ennakkotietojen hankinta Erityisopiskelijoista tiedottaminen osastonjohtajille / ryhmäohjaajille/ koulutuslavastaville ja opinto-ohjaajille	ryhmäohjaaja/kova erva	tammi- toukokuu kesä- elokuu
Opiskelijatietolomakkeiden täyttö Haastattelu Peruskoulutodistusten tarkistaminen	ryhmäohjaaja/kova ryhmäohjaaja/kova ryhmäohjaaja/kova	elokuu koulun aloitus viikko
Lähtötason kartoitus / aloittavat ryhmät	ryhmäohjaaja/kova aineen opettaja	elokuu
Esitys yksilöllistä tukea tarvitsevista opiskelijoista	erva -> osastokokous	elokuu heti kun erityistuen tarve todetaan
HOJKS laatiminen	ryhmäohjaaja/kova, erva + muut tarvittavat henkilöt ryhmäohjaaja/kova merkitsee ohjauksen tarpeet HOJKSiin ryhmäohjaaja/kova, erva seuraa- vat HOJKSin toteutumista	heti kun opiskelija on päätetty siirtää erityistuen piiriin
Yksilöllisen oppimispolun kehittäminen, edelleen Lukujärjestyksen laatiminen	opiskelija, ryhmäohjaaja/kova, erva opettaja, opo	ennen jakson vaihtumista
HOJKSn vahvistaminen	erva -> koordinoiva erva -> määrittelykokous (OHR) -> koulutusjohtaja -> hallitus	16.9 mennessä
Opintojen seuranta ja tarpeelliset tukitoimet Suoritusten kirjaaminen HOJKSiin	ryhmäohjaaja/kova, erva erityisopetuksen koordinaattori, opo ryhmäohjaaja/kova, erva	jatkuva toiminta 2 viikon kuluessa suorituksesta

Osastokokous Suunnitellaan toimenpiteitä seuraaville jaksoille	opettajat opettajat, erityisopettaja, kuraattori /tarvittavat toimijat	
Opintokokonaisuuden arviointi Mukautetut arvosanat Työllistymissuunnitelma Päättötodistuksen liite/ kuvaus vahvuuksista	opettajat,ryhmänohjaaja/kova, opettajat, ryhmänohjaaja/kova osastolla pidettävä arviointikokous	Perusopintojen loppuvaiheessa/ ennen valmistumis- ta

Taulukko 2. Toimintaohje

HOJKS- prosessi Ammattiopisto Lappiassa

HOJKS- prosessin keskeinen ajatus ja tavoite Ammattiopisto Lappiassa on se, että miten saamme järjestettyä jokaiselle tukea tarvitsevalle opiskelijalle oikeaa tukea, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla (kuva 2).

Kuva 2. HOJKS- prosessimalli

Erityistä tukea tarvitsevalle, erityisopiskelijaksi nimetyille opiskelijalle, tulee laatia HOJKS (L630/1998, 20 §) eli henkilökohtainen opintojen järjestämistä koskeva suunnitelma. HOJKS: iin kirjataan opiskelijan opiskeluvalmiudet, ammatilliset ja henkilökohtaiset tavoitteet, tuettavat asiat ja toimenpiteet. HOJKS- lomakkeen tulee sisältää seuraavat asiat: suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelmien perusteet, tutkinnon laajuus, erityisopetuksen peruste, opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma ja opiskelijan saamat palvelu- ja tukitoimet. (Lahtinen ym. 1999, 170.)

HOJKS: in laatimista edeltää moniammatillisen työryhmän, esimerkiksi oppilashuolto-ryhmän, päätös opiskelijan siirtämisestä erityisopetukseen. Ammattiopisto Lappiassa HOJKS: in laadintaan osallistuvat opiskelija ja ryhmänohjaaja/kova (koulutuslavastaa-va) ja/tai osaston erityisopetuksesta vastaava opettaja (erva) sekä tarvittaessa muita henkilöitä. Alaikäisen opiskelijan huoltajien tulee tietää suunnitelmasta joko olemalla paikalla HOJKS: ia laadittaessa tai ryhmänohjaaja/kova tiedottaa heille asiasta ja pyytää huoltajan allekirjoituksen HOJKS: iin. Tarvittaessa aineenopettajat ovat HOJKS: in laadinnassa mukana. Tarvittaessa kuraattori tai erityisopetuksen koordinaattori auttavat HOJKS: in laadinnassa. HOJKS on asiakirja, jota päivitetään säännöllisesti. Siksi sitä pitäisi säilyttää siten, että se on sitä tarvitsevien henkilöiden helposti saatavilla.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näkökulmasta katsottuna keskeinen kysymys on, miten ohjaus tukee hänen ammatillista oppimisprosessiaan: millaisin tukitoimin hän pystyy etenemään opinnoissaan ja aikanaan valmistumaan ammattiin. Erilaisen oppijan opintojen suunnittelussa voidaan käyttää HOJKS: in rinnalla henkilökohtaista opetus-suunnitelmaa, jota voi muuttaa joustavasti tilanteen mukaan (Hätönen 2006, 65).

Henkilökohtaisen opetussuunnitelman avulla opiskelijan opintoja suunnitellaan ja seurataan niiden etenemistä opintokokonaisuuksien ja – jaksojen tasolla, jopa viikko- tai päivä tasolla. Jos opiskelija ei pysty saavuttamaan opetussuunnitelman tavoitteiden tyydyttävää tasoa (T1-taso), hänen opetustaan pitää mukauttaa. Tavoitteiden mukauttaminen voi koskea joitakin opintokokonaisuuksia tai jopa koko opetussuunnitelmaa. Mukauttaminen tarkoittaa käytännössä matalampia tavoitteita, vähemmän opiskeltavia asioita, enemmän ohjausta, tukea ja erityisiä opetusmenetelmiä. Koska opintojen tavoitteita mukautetaan, myös arviointi tehdään mukautetusti.

Opiskelija voi saada tutkintotodistuksen, vaikka tutkinnon tavoitteita on mukautettu. Jos opinnot jäävät olennaisilta osin puutteellisiksi, opiskelija ei saa tutkintotodistusta vaan todistuksen suoritetuista opinnoista. Mukautus näkyy todistuksessa alaviitemerkintänä. (Hätönen 2006, 66.)

Mukauttaminen on melko harvinaista, mutta joissain tapauksissa sitä on tehtävä. Esimerkiksi opiskelija, joka ei ole peruskoulussa opiskellut lainakaan ruotsia, mukautetaan sen kielen osalta ammatillisella puolella, koska häneltä puuttuvat kielen perustaidot.

Yleensä opiskelija on itse havainnut, että ei pysty saavuttamaan opetussuunnitelman tavoitteita ja suhtautuu mukauttamiseen myönteisesti.

Tuen tarpeen tunnistaminen

Opiskelija ja/tai vanhemmat ilmoittavat tuen tarpeesta ryhmänohjaajalle/kovalle (koulutuslavastaava) tai opiskelijahuoltohenkilöstölle. Ryhmänohjaaja tarkistaa koulutuksen alkaessa peruskoulutodistuksen arvosanat ja tekee tulohaastattelut. Ryhmänohjaaja/kova tekee luki-(Niilo Mäki – instituutti) ja matematiikkatestit ensimmäisellä kouluviikolla. Erva (erityisopetuksesta vastaava) osallistuu tarvittaessa tulosten tulkintaan. Opiskelijoiden poissaoloja ja suorituksia seurataan ryhmänohjaajan/kovan toimesta. Ryhmänohjaaja/kova ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista oman yksikkönsä erva- vastaavalle

Opiskelijahuoltohenkilöstö (opinto-ohjaaja, kuraattori, asuntolahenkilökunta, terveydenhoitaja jne.) ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista oman yksikkönsä erva- vastaavalle. Lisäksi jokainen opettaja ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista oman yksikkönsä erva- vastaavalle, mikäli havaitsee erityistä tuen tarvetta omassa aineessaan.

Erva kokoaa opiskelijaa koskevan eri lähteistä tulleen tiedon ja hankkii tarvittaessa lisätietoja erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan nimeämiseksi/ HOJKS: ia varten.

HOJKS- Laadinta

Erva ehdottaa osastokokoukselle ne opiskelijat, joille tulisi tehdä HOJKS. Hän käynnistää HOJKS: in laatimisen kartoittamalla sen tekemiseen tarvittavat henkilöt. Hän laatii HOJKS: in yhdessä ko. henkilöiden kanssa. Erva sopii ryhmänohjaajan kanssa, kuka tiedottaa HOJKS: sta opiskelijaa opettaville opettajille. Lisäksi hän sopii työssäoppimisen vastuopettajan kanssa, kuka tiedottaa HOJKS: sta työssäoppimisen ohjaajalle. Kaikkien osapuolten roolit/vastuut kirjataan HOJKS: iin. Liitteenä (liite 1) Ammatitopisto Lappiassa käytettävä HOJKS- lomake.

Toteutus ja arviointi

Erva seuraa ja arvioi HOJKS: in toteutumista. Lisäksi hän konsultoi opettajia HOJKS: in toteuttamisessa. Nykyiset paperiset HOJKS- lomakkeet voivat joskus hankaloittaa tiedon siirtymistä tarvittaville henkilöille, mutta tulevaisuudessa sähköinen HOJKS- lomake varmasti helpottaa osapuolten toimintaa ja näin tehostaa HOJKS: in käyttöä ja sen hyödyntämistä. Ryhmänohjaaja/kova seuraavat HOJKS: in toteutumista ja kirjaavat toimenpiteiden toteutumista vähintään jaksoittain. Jokainen opettaja osallistuu tarvittaessa HOJKS: in laatimiseen omien aineittensa osalta. Lisäksi hän laatii tarvittaessa mukautetut tavoitteet omaan aineeseensa sekä ilmoittaa/merkitsee mukautetun arvioinnin opiskelijahallinto-ohjelmaan. Hänen tulee opettaa ja arvioida opiskelijaa HOJKS: in mukaisesti. Opiskelijahuollon tehtävänä on tarjota opiskelijalle sovitut tukitoimet.

Hallinnollinen päätöksenteko

Erva ilmoittaa sovituin väliajoin koordinoivalle erityisopettajalle erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat (uudet, jatkavat, poistuneet). Koordinoiva erityisopettaja laatii listat määrittelykokoukselle, joka hyväksyy erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat.

Määrittelykokous tarkistaa perusteiden yhtenevyyden ja hyväksyy lopulliset nimilistat.

Koulutusjohtaja/toimipaikkapäällikkö tekee HOJKS- päätökset (viranhaltijapäätös, valitusosoitus) sekä opintoajan pidentämistä koskevat päätökset.

Kuntayhtymän hallitus hyväksyy lopulliset erityisopiskelijamäärät, jonka jälkeen opintoasiaintoimisto ilmoittaa määrät rahoittajalle.

Erityisopetuksen järjestäminen

Erityisopetuksen järjestäminen on haasteellinen ja suunnittelua vaativa osa-alue oppilaitoksen toiminnassa. Erityisopetuksen muotoja on monia ja jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle ei sovi samat menetelmät ja ratkaisut. Seuraavassa kappaleessa (kappale 3) on tarkemmin määritelty Ammattiopisto Lappian erityisopetuksen toteutus ja seuranta.

Erityisopetuksen resurssoinnista vastaa pääosin erva (myös koulutuspäälliköt). Hän pyrkii huomioimaan henkilöstöresurssit, tarvittavat laitteet, materiaalit ja tilat. Suunnittelu perustuu jaksoihin, joita Ammattiopisto Lapiassa on viisi lukuvuoden aikana. Jokainen erityisopetuksen resurssia saanut opettaja suunnittelee erityistuen sisällön/-menetelmät parhaaksi näkemällään tavalla. Erva pyrkii arvioimaan tukitoimien tehokkuutta ja resurssien käyttöä. Lisäksi hän tiedottaa havainnoistaan eteenpäin mm. osastoille, koulutusjohtajille, opintojohtajalle, koordinoivalle ervalle ja muille tietoja tarvitseville henkilöille. Tämä osa-alue on Ammattiopisto Lapiassa vasta kehittelyn alla, joten lopullista toimintamallia ei vielä ole olemassa.

3 ERITYISOPETUKSEN TOTEUTUS JA SEURANTA

Erityisopetus

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (13.6.2003/479)

Asianomainen ministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä.

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään.

Eri koulutusalojen erityisopiskelijoista saama lisäresurssi käytetään erityisopetuksen toteuttamiseen ja erityisopiskelijoiden työelämään kasvamisen tukemiseen.

Hyvinvointialalla erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukitoimista vastaavat erva, opinto-ohjaaja, oppimispajaohjaaja sekä opettajat ja ryhmänohjaajat. Kuraattoria käytetään tarvittaessa. Kaikki erityisopiskelijoiksi määritellyt opiskelevat pääsääntöisesti oman ryhmänsä mukana, mutta tarvitsemissaan opinnoissa saavat opiskella opettajan henkilökohtaisessa ohjauksessa, oppimispajassa tai tukiparkissa oppimispajaohjaajan tuella tai pienryhmäopetuksessa. Erva seuraa opintojen etenemistä jaksoittain ja ryhmänohjaajat ilmoittavat opiskelijoiden tuen tarpeesta opettajille, joita se koskee. Opintojen etenemistä ja tukitoimien riittävyyttä käsitellään opiskelijahuoltoryhmässä, missä ovat paikalla koulutusalojohtaja, erva, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, oppimispajaohjaaja ja tarvittaessa kuraattori ja ryhmänohjaaja.

Palvelualan työskentelymalli erityisopetuksen suunnittelussa

Suunnittelun lähtökohtana on opettajien lukuvuoden jaksosuunnittelupohja, opettajien lukujärjestyspohja sekä osaston ervan suunnitelma erityisopetustarpeesta. Opetuksen koordinaattori ja erva yhdessä käyvät läpi tulevan jaksosuunnitelman sekä ryhmän/opiskelijoiden lukujärjestykset. Opettajan erityisopetussuunnitelman on työstänyt opetuksenkoordinaattori. Yhdessä ervan kanssa arvioidaan tulevan jakson opettaja/ohjaaja tarve.

Tulevan jakson suunnitelma toteutuksineen esitetään koulutuspäällikölle, jonka jälkeen asia otetaan esille osastokokouksessa. Jokainen ryhmänohjaaja tuo oman näkemyksensä ryhmän erityisopiskelijoiden sen hetkisestä tilanteesta ja tarpeesta. Liitteenä esimerkki erityisopetuksen resurssitaulukosta (Liite 3).

Erityisopetuksen järjestäminen

Järjestämisen peruserä

- Opetussuunnitelman perusteet, näytöt
- Integroidaan opiskelija ryhmän mukaan (ryhmänohjaaja)
- kaikilla HOJKSIN laatiminen (ryhmänohjaaja, erva)
- HOJKS: in seuranta ja tarkistaminen (ryhmänohjaaja, erva)

Erityisopetuksen työtäpoja ja menetelmiä

- pienryhmäopetus
- fyysiset järjestelyt
- samanaikaisopetus
- ryhmäytyminen
- LUKI-opetus
- työssäoppiminen

- työvaltainen oppiminen
- tavoitteiden mukauttaminen
- opinnoista vapauttamien
- yksilöllinen oppiminen
- opiskeluajan muuttaminen
- vertaistuki

Tuki- ja erityispalvelut

- Opiskelijahuolto
- Kuraattori
- Terveydenhoitopalvelut, terveydenhoitaja
- Sosiaalitoimen palvelut
- Työvoimatoimisto
- KELA
- Asiantuntijat ja verkostoyhteistyö (esim. lastenkodit)

Erityisopetusta toteutetaan seuraavilla tavoilla:

- pienryhmässä
- integroimalla normaaliryhmään
- työssäoppimalla
- työvaltaisella opintopolulla

HOJKS- opiskelijalle tehdään henkilökohtainen lukujärjestys, jossa on merkittyinä pienryhmätunnit. Opiskelija voi suorittaa opintojaan oppilaitoksessa työvaltaisesti tai hänet voidaan ohjata koulun ulkopuoliseen työpaikkaan työssäoppimaan.

Liiketalouden alalla erityisopiskelijoiden tukitoimista huolehtivat erityisopetuksesta vastaava opettaja (erva), opinto-ohjaaja, oppimispaohjaaja ja opettajat. Kuraattori on käytettävissä erityisasiantuntemusta vaativissa tapauksissa.

Erityisopiskelijat opiskelevat pääsääntöisesti integroiduissa ryhmissä. Erva-vastaava tiedottaa opettajia jaksokohtaisesti ryhmissä olevista erityisopiskelijoista, joiden määrä ryhmittäin on nähtävissä verkossa olevasta tilastosta. Resurssien käytöstä vastaa koulutuslajohtaja.

Erva-opettaja huolehtii HOKJS:n mukaisista tukitoimista. Näitä ovat mukautettujen oppimistavoitteiden laatiminen ja toteuttaminen yhteistyössä opettajien kanssa, lisäopetuksen, pienryhmäopetuksen ja yksilöllisten suoritusmahdollisuuksien järjestäminen sekä säännölliset tapaamiset erva-vastaavan tai opinto-ohjaajan kanssa. Erva-vastaava huolehtii työssäoppimisvastaavan apuna erityisopiskelijoiden työssäoppimisen järjestämisestä ja pääsääntöisesti ohjaa opiskelijaa työssäoppimisjaksolla.

Erva-opettaja seuraa erityisopiskelijan opintojen etenemistä jaksoittain opintosuoritusrekisteristä. Opintojen etenemistä ja tukitoimien riittävyyttä käsitellään opiskelijahuoltoryhmässä, jossa on läsnä koulutuslajohtaja, erva-vastaava, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, ryhmänohjaajat ja tarvittaessa kuraattori. Erva-vastaava kirjaa tukitoimet HOJKS: iin.

Erityisopetuksen kehittämisen painopisteet

1. HOJKS- prosessi

Miten opiskelija saa oikeaa tukea, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Ammattiopisto Lappia on ottanut käyttöön uudistetun HOJKS- lomakkeen. Tulevaisuudessa lomake on tarkoitus päivittää sähköiseen muotoon. Lappian HOJKS- lomake liitteenä. (Liite 1.)

2. Erityisopetuksen järjestämisprosessi

Miten erityisopetus toteutetaan asiakaslähtöisesti, tehokkaasti, taloudellisesti ja vaikuttavasti. Erityisopetuksen prosessikuvaus on erva- työryhmän työstettävänä.

Kehitysnäkökulmia

- mukautetut opetussuunnitelmat
- erityisopetukseen kokeilu; kaksoisopettaja järjestelmä
- oppilaitoksen johdon sitoutuminen
- erityisopetuksen strategia (tulossa)
- erityisopetus yleensä

4 ERILAINEN OPPIJA AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖISSÄ

Ammattiosaamisen näytöt ovat ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmaperusteisessa koulutuksessa osa opiskelija-arviointia. Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia säätelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta muutoksineen (L 630/1998, L 479/2003, L 601/2005, A 811/1998, A 603/2005) sekä Opetushallituksen määräys (M 32/011/2005) ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteista (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006. Opetushallitus)

Nuorten ammatillisiin perustutkintoihin liitettiin ammattiosaamisen näytöt 1.8.2006 alkaen, ja ammatillinen koulutus uudistui uuden lain myötä. Opetussuunnitelmiin lisättiin ammatillisen osaamisen näytöt, joiden myötä oppilaitosten ja työelämän yhteistyö tiivistyy. Tavoitteena on myös opiskelijoiden entistä parempi ammattitaito koulun lopettamisvaiheessa.

Ammattiosaamisen näytöt ovat koulutuksen järjestäjän ja työelämän yhdessä suunnittelema, toteuttama ja arvioima työtilanne tai työprosessi. Ammattiosaamisen näyttössä opiskelija osoittaa tekemällä käytännön työtehtäviä mahdollisimman aidoissa työtilanteissa, miten hyvin hän on saavuttanut opetussuunnitelman perusteiden ammatillisten opintojen tavoitteissa määritellyn työelämän edellyttämän ammattitaidon. Ammattiosaamisen näytöt eivät muuta nykyisin käytössä olevia arvioinnin kohteita ja kriteerejä, vaan opiskelijan arviointi perustuu edelleen opetussuunnitelman perusteissa annettuihin määräyksiin.

Ammattiosaamisen näytöillä arvioidaan muun arvioinnin ohella opiskelijan ammatillista osaamista työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa. Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa ammattiosaamisen näytöt ovat osa koulutusta ja sijoittuvat koko koulutuksen ajalle. Ammattiosaamisen näytöt annetaan kaikista ammatillisten opintojen opintokokonaisuuksista (90 ov). Poikkeuksena ovat kuitenkin ne valinnaiset opinnot, jotka sisällöltään ovat yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. Näitä opintoja ei arvioida näytöillä. Koulutuksen järjestäjän päätök-

sellä ammattiosaamisen näyttö voidaan antaa myös vapaasti valittavista opinnoista (10 ov), mikäli ne ovat ammatillisia. Yhteisistä opinnoista (20 ov) ei anneta erillisiä näyttöjä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006. Opetushallitus)

Ammattiosaamisen näytöt ovat opiskelun aikana järjestettäviä opinnäytteitä, joissa opiskelija näyttää käytännön työtehtävissä, miten hyvin hän on saavuttanut opintojen edellyttämän ammattitaidon. Ammattiosaamisen näytöt ovat osa ammatillisia aineita eivätkä koske yhteisiä ja vapaasti valittavia opintoja.

Ammattiosaamisen näytöt voivat olla erillisiä näyttötilaisuuksia työpaikoilla tai oppilaitoksissa, opinnäytteitä työssäoppimisen jaksoilla, portfolioita tai opinnäytetöitä. Osaaamisen arviointi tehdään yhteistyönä opiskelijan, opettajan ja työelämän edustajan kanssa. Uusituissa opetussuunnitelmissa painotetaan erityisesti ammattiosaamisen näyttämistä työpaikoilla työssäoppimisjaksojen yhteydessä.

Ammattiosaamisen näyttöjen tarkoituksena on parantaa ammatillisen peruskoulutuksen laatua, yhtenäistää opiskelija-arviointi samanlaiseksi koko Suomessa ja edistää opiskelijan siirtymistä työelämään. Erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle ammattiosaamisen näyttäminen työtä tekemällä on usein mielekkäämpi vaihtoehto kuin perinteinen malli, jossa painotetaan koeosaamista.

Ammattiosaamisen näytöissä opiskelija osoittaa, miten hyvin hän on saavuttanut ammatillisten opintojen tavoitteet. Ammattiosaamisen näytöt sijoittuvat koko koulutuksen ajalle, ja ne järjestetään yhteistyössä työpaikkojen ja työpaikkaohjaajien kanssa. Näin pyritään parantamaan ja varmistamaan ammatillisen koulutuksen laatua. Työelämän osapuolet tulevat mukaan arviointiin ja varmistamaan sitä, että opiskelijan saavuttama ammattitaito on sellaista, jota työelämä edellyttää. Välillisesti kehitetään myös opetusjärjestelyjä sekä opiskelijoiden ohjaus- ja tukipalveluita. Ammattiosaamisen näyttöjä ei pidä sekoittaa näyttötutkintoihin. Näyttötutkinnossa opiskelija suorittaa koko tutkinnon näytöillä.

Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönotto vaatii työssäoppimispaikoilla ja oppilaitoksissa yhteistyötä sekä edellyttää koulutuksen järjestäjiltä voimavarojen suuntaamista uudentyypiseen opettamiseen ja arviointiin. Ammattiosaamisen näyttöjä tukee opetus,

joka on jaksotettu laajoiksi työelämälähtöisiksi kokonaisuuksiksi, sekä käytännöt, jotka mahdollistavat opettajien ja työpaikkaohjaajien osaamisen joustavan hyödyntämisen. Kokemusten perusteella ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönotto vahvistaa arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin pohjautuvaa opiskelijan arviointia. Lisäksi ammattiosaamisen näyttöjen myötä arvioinnissa korostuu työelämän tarpeet. Työpaikkaohjaajien kouluttaminen arviointityöhön ja opettajien mahdollisuus työelämäosaamisensa päivittämiseen tuovat laatua ammattiosaamisen näyttöihin ja työssäoppimiseen. Ammattiosaamisen näytöillä saadaan tietoa opiskelijoiden oppimistuloksista. Tiedon perusteella voidaan päätellä, tuottaako opetus riittävää ja työelämän näkökulmasta relevanttia osaamista. Itsearviointiprosessi kannattaa suunnitella niin, että saatava palaute hyödynnetään koulutuksen kehittämisessä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006. Opetushallitus)

Erityisen tärkeää on pohtia, kuinka saadaan ammatillisen osaamisen näytöt istumaan luontevasti varsinkin työelämään. Haasteena saattaa työelämän taholla olla esimerkiksi se, että työpanosta tarvitaan entistä enemmän ohjaus- ja arviointitehtäviin ja ”omat työt” jäävät taka-alalle. Näin on varsinkin pienten työnantajien kohdalla. Useiden ammattialojen kohdalla on ongelmana myös se, kuinka saadaan ammattiosaamisen näytöt tasavertaisiksi keskenään.

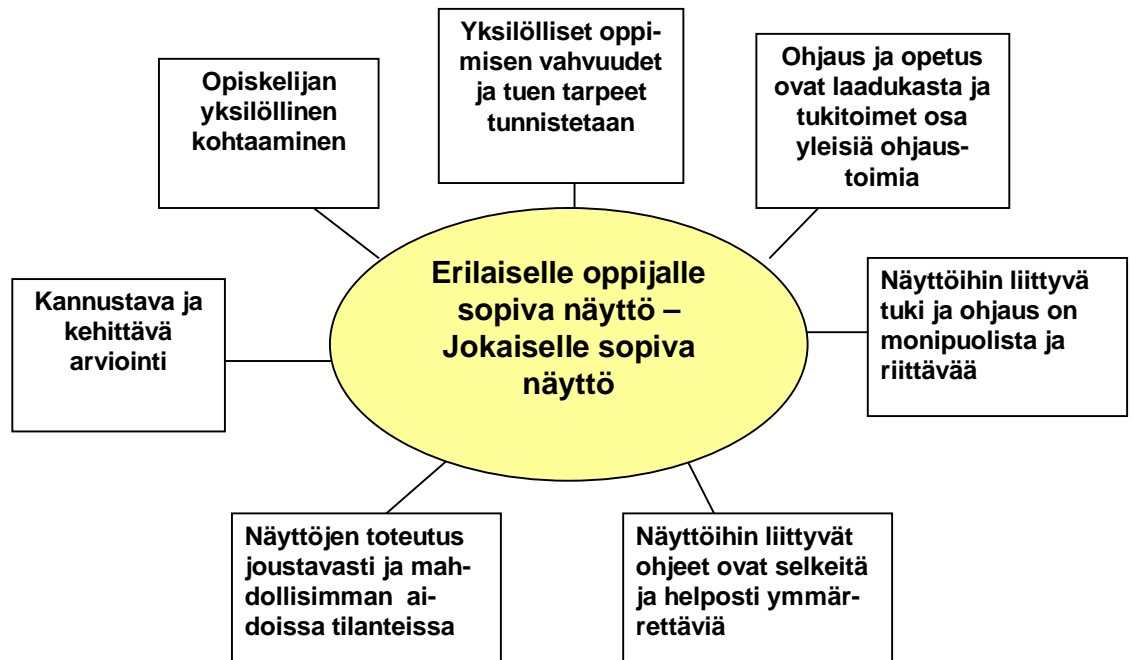
ERILAISEN OPPIJAN HUOMIOIMINEN AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖISSÄ

Jokainen opiskelija on huomioitava yksilönä myös näytöissä. Näytöt on suunniteltava ja niihin on valmistauduttava ottaen huomioon jokaisen opiskelijan tarpeet. Erilaisten oppijoiden kohdalla eräs ratkaisu on ns. yksilöllinen näyttö.

YKSILÖLLINEN NÄYTTÖ

- ajoitus: pitempi aika oppia, osissa näyttäminen, eri aikoina näyttäminen
- ympäristö: työpaikan valinta, työpaikka/oppilaitos, ympäristön muu muokkaus
- tuki- ja ohjaus: ennen-aikana-jälkeen, vaikutus arviointiin mietitään, tehtävien ymmärtämisen tukeminen

- näyttömuoto: vaihtoehtoisia tapoja näyttää, täydentävä (esim. kirjallisen osuuden suullinen täydennys)
- arvioinnin mukauttaminen (mukautetut tavoitteet ja kriteerit)

Kuva 3. Erilaiselle oppijalle sopiva näyttö – Jokaiselle sopiva näyttö

Erilaiset oppijat arvioidaan näytöissä samoin kuin muutkin opiskelijat eli arviointias- teikolla T1-K5. Mikäli opiskelijalla on opintokokonaisuus mukautettu, niin näyttökin voidaan tarvittaessa arvioida mukautetusti. Tällöin tavoitteet laaditaan opiskelijan oman tason ja taitojen perusteella. Mukautettu arviointi annetaan yleensä sanallisena.

ERILAINEN OPPIJA JA NÄYTÖN ARVIOINTI - yhteenveto

- arvioinnin kohteet ja kriteerit on määritelty selkeästi, jotta opiskelija tietää, mitä häneltä odotetaan
- tuen ja ohjauksen määrä voi vaikuttaa arviointiin, mutta se on määriteltävä jo ennen näyttöä
- arviointikeskustelu on kannustava ja avoin, huomioidaan vahvuudet ja kehittä- misalueet

- opiskelijaa tuetaan itsearvioinnissa
- sanallinen arviointi on tärkeää
- arviointilomake on helppokäyttöinen ja selkeä
- kun näytön toteutusta henkilökohtaistetaan, arvioinnin kohteet ja kriteerit eivät yleensä muutu
- tarvittaessa laaditaan mukautetut arvioinnin kriteerit

MUKAUTETUT TAVOITTEET JA KRITTEERIT NÄYTÖISSÄ

- jos opiskelija suorittaa mukautetuin tavoittein opintokokonaisuutta, hänellä on oikeus suorittaa myös näyttö mukautetuin kriteerein
- näyttöön laaditaan mukautetut arviointikriteerit
- näytön toteutuksessa ja siihen liittyvässä tuessa ja ohjauksessa huomioidaan opiskelijan yksilölliset tarpeet ja niiden vaikutus arviointiin
- työpaikkaohjaajaa ja opiskelijaa ohjataan mukautettujen kriteereiden käytössä
- opiskelijalle mahdollisuus suorittaa joko koko näyttö tai sen osia tavallisten tavoitteiden mukaisesti
- näytön suunnittelussa huomioidaan erityisesti opiskelijan vahvuudet
- mahdollisuus arvioinnin mukauttamiseen päätetään ennen näyttöä
- arvioinnin suunnittelussa on mukana erityisopetuksen edustaja ja periaatteet on kirjattu opiskelijan HOJKS: iin

Erilaisille oppijoille on usein hyvä tehdä selkeät ohjeet, mielellään kuvien kera. Opiskelijaa on ohjeistettava niin, että hän sisäistää opintokokonaisuuden keskeisen sisällön ja sen näyttämisen. Hänen kanssaan on käytävä läpi näyttöön liittyvät materiaalit ja kirjalliset tehtävät usein moneen kertaan ennen varsinaista näyttöä. Tarvittaessa opiskelijalle on annettava mahdollisuus suorittaa näyttö muokatussa näyttöympäristössä. Kirjallisia tehtäviä voi täydentää esimerkiksi suullisesti tai hyödyntää tekstinkäsittelyohjelmia.

NÄYTTÖAINEISTO

- ohjeet ovat kieli- ja ulkoasultaan selkeitä
- ohjeistuksessa on huomioitu näyttöön liittyvä tuki- ja ohjaus sekä henkilökohtaisen näyttösuunnitelman merkitys ja käyttö
- kuvattu selkeästi keskeinen osaaminen
- huomioitu vaihtoehtoiset tavat osoittaa osaamistaan ja yksilölliset ratkaisut
- huomioitu mahdollisuus suorittaa näyttö myös yksilöllisesti valitussa tai muokatussa näyttöympäristössä
- arvioinnin kohteet ja kriteerit on kuvattu selkeästi
- todistus: vahvuudet ja osaaminen esille

KIRJALLISET NÄYTTÖTEHTÄVÄT

- erityisjärjestelyjä tarvittaessa;
- esim. lisäaika tehtävien suorittamiseen
- tukea tehtävän tekemiseen
- kirjallisia tehtäviä voi korvata tai täydentää suullisesti
- esim. tekstinkäsittelyohjelmat apuna
- kirjallisen tehtävän tukena tai sen korvaavana voi olla esim. kuvamateriaalia, ääninauha tai video

OHJAUS – JA TUKITOIMET NÄYTÖISSÄ

Ohjaamiseen ja erilaisen oppijan tukemiseen on kiinnitettävä huomioita ennen näyttöä, näytön alussa ja aikana sekä näytön jälkeen. Tärkeää on myös, että tuki ja ohjaus tapahtuvat oikeaan aikaan. Ohjauksen on oltava riittävää ja kannustavaa. Tuen ja ohjauksen tulee olla yksilöllistä, jossa huomioidaan erilaisen oppijan kyvyt ja haasteet. Ohjauksen tulee kannustaa oppimista.

Ennen näyttöä

- ennakkovalmennus: selkeät ohjeet, tuki, harjoittelu(harjoittelu, kannustus) – ”ensi opitaan, sitten näytetään”
- perehdytys näyttöön (huom. selkeät materiaalit ja monipuolinen ohjaus) ja jännityksen poisto
- HENSU: osa HOPS: ia, tiedonsiirto, yhteistyö (näytön toteutus, tuki- ja ohjaus, arviointi) henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatiminen yhteistyössä (mitä, missä, miten, milloin, mitä tukea ja miten arvioidaan)

Näytön aikana

- ohjaus (esim. kysymyksiä)
- kannustus
- tarvittaessa ohjaus
- näyttötilanne mahdollisimman stressittömäksi

Näytön jälkeen

- kannustava ja kehittävä arviointikeskustelu, itsearviointi
- mahdollisen uusintänäytön suunnitelma

4.1 Hiusalan näyttöjen kokeilu

Hiusalan näyttöjen kokeilut Rovaniemen terveys- ja sosiaalialan oppilaitoksessa sekä Kemijärven ammattiopistolla

Näyttöjen toteutus ja arviointi

Hiusala tuli mukaan Osaavana töihin projektiin tammikuussa 2002 ja yhteistyössä Kemijärven ammattiopiston kanssa käynnistettiin hiusalan näyttötehtävistä- ja arviointikriteeristöjen laadintaprosessi ja näyttöjen kokeilut.

Hiusalan näyttöjä on järjestetty ja kokeiltu oppilaitoksen parturi-kampaamotiloissa Rovaniemellä ja Kemijärvellä. Yhtään näyttöä ei vuosina 2002 - 2003 järjestetty työelämässä.

Tätä on ollut perusteltu sillä, että parturi-kampaamot ovat pieniä yrityksiä joissa näyttöä voi antaa yksi opiskelija kerrallaan. Kolmikantaisen arvioinnin järjestäminen ja työpaikkaohjaajien kouluttaminen olisi vaatinut huomattavasti enemmän resursseja. Jatkossakin tulemme osan näytöistä järjestämään oppilaitoksen asiakaspalvelutiloissa. Aineet, välineet ja koneet mahdollistavat tasavertaisen näyttöympäristön ja on oppilaitokselle edullisempaa, kuin että kaikki näytöt suoritettaisiin työssäoppimispaikoissa.

Näytöissä arvioitsijoina toimivat työelämän edustaja sekä opettaja. Teimme opettajavaihtoa Kemijärven opettajan kanssa ja työelämän edustajat olivat paikkakuntalaisia yrittäjiä, joiden palkka maksettiin projektista.

Hiusalan näyttöjä on kokeiltu vuosina 2002-2003 Kemijärven ammattiopistolla ja RTSOL:ssa seuraavasti;

Kemijärvi:

Kosmeettinen hoitaminen 10 ov. Hoitotyökokonaisuus asiakkaalle. Näyttöön osallistui 8 opiskelijaa. Asiakkaat arvottiin. Kaikki läpäisivät näytön.

Hiusten leikkaaminen ja kampaaminen 30 ov. Hiustenleikkauskokonaisuus miehelle ja naiselle. Kokeiluun osallistui 6 opiskelijaa. Opiskelijat hankkivat itse asiakkaat. Kaikki läpäisivät näytön.

Kampaajatyö 10 ov. Pitkien hiusten juhlakampauskokonaisuus. Kokeiluun osallistui 9 opiskelijaa. Opiskelijat hankkivat asiakkaat ja tekivät suunnitelman ja esityöt ennen näyttöä. 1 työ hylättiin.

Rovaniemi:

Hiusten permanentti- ja värikäsittelyt 20 ov. Hiusten kihartaminen ja kevytvärjäys. Kokeiluun osallistui 10 opiskelijaa. Opiskelijat hankkivat asiakkaat. Kaikki läpäisivät näytön.

Kampaajatyö 10 ov. Muotoilukokonaisuus miehelle ja naiselle. Kokeilu järjestetään 13.5. Kokeiluun osallistuu 10 opiskelijaa.

Näyttöihin perehdyttäminen

Näyttöperehdytystä järjestettiin sekä arvioitsijoille että opiskelijoille. Perehdyttämiskoulutuksen suunnitteli ja toteutti oppilaitoksen opettaja. Koulutus järjestettiin TOP-yrityksissä.

Rovaniemellä työelämän edustajana toimii Maikki Kolistaja.

(työelämäjaoston jäsen) ja Kemijärvellä Tanja Karvonen (työelämäjaoston jäsen). Arvioitsijoiden perehdytyksessä aiheina olivat mm. opetussuunnitelmaan perehdyttäminen, arviointikriteeristöt, näyttöaineistoon perehdyttäminen, näytön vastaanottamiseen perehdyttäminen ja rakentavan palautteen periaatteet. Lisäksi jokaisesta työkokonaisuudesta teimme erilliset ohjeistukset näytönvastaanottajille sekä näytönantajille. (Liitteenä)

Opiskelijoiden perehdyttäminen näyttöihin aloitettiin n. 2 viikkoa ennen näyttöä. Näyttöaiheen he saivat tietoonsa kuitenkin aikaisemmin, jolloin asiakkaan valintaan jäi riittävästi aikaa. Opiskelijoiden ohjeistuksen aiheina olivat mm. mitä näytöt ovat? Näyttöjen tavoitteet, näytöllä osoitettava osaaminen, näyttötehtävät ja näytön osoittamistapa, näytön sisältö ja arviointikriteerit.

Arviointi ja palaute

Arviointi ja palautekeskustelut käytiin välittömästi näyttöjen päätyttyä. Oppilaille oli aikaisemmin jaettu itsearviointilomakkeet ja näytön arviointikriteeristöt, jotka toimivat palautekeskustelun pohjana. Arviointiaineistoa olivat mm. asiakasanalyysit ja työsuunnitelmat, työkokonaisuuden toteutus ja lopputulos (valokuvat), näytön suulliset ja kirjalliset arvioinnit sekä asiakaspalaute. Palautekeskustelut kehittyivät näyttöjen myötä, mutta opiskelijat kokivat arvioinnin yhä vaikeaksi ja jännittivät palautekeskusteluja. Tämä ilmeni hiljaisuutena ja vaisuutena itse tilaisuudessa. Kaikki kuitenkin sanoivat olleensa tyytyväisiä tai samoilla linjoilla saamiensa arvosanojen suhteen.

Opiskelijoita pyydettiin antamaan palautetta saamastaan arvioinnista erillisellä lomakkeella ja arvioitsijat antoivat palautetta saamastaan perehdyttämisestä näyttötehtäviin ja arvioitsijana toimimiselle.

Kokemuksia Lappian Hyvinvointialan hiusalan kosmeettisen hoitamisen näyttöistä

Näyttö 1

Kosmeettisen hoitamisen (10 ov) näyttö annetaan toisen opiskeluvuoden ensimmäisessä jaksossa. Koko jakso suoritetaan työssäoppimisena, työskennellen aluksi oppilaitoksen Hiuspysäkillä 1,5 viikkoa ryhmänohjaajan valvonnassa ja sen jälkeen hiusalan yrityksissä työpaikkaohjaajan valvonnassa. Yleensä näyttö annetaan työssäoppimisjakson loppupuolella. Näytössä opiskelija tekee hiusten ja hiuspohjan hoitokäsittelyn asiakkaan

yksilöllisen hoidon tarpeen mukaan. Näyttö alkaa asiakasanalyysilomakkeen täyttämällä, jossa hän määrittelee hiusten ja hiuspohjan kunnon. Sen jälkeen opiskelija aloittaa hoitokäsittelyn asiakkaan hiusten pesulla ja tekee asiakasanalyysissä valitsemansa hoitokäsittelyn. Opiskelijan toiminta on palveluhenkistä ja asiakaslähtöistä ja hän luo hoitotapahtumaan rentouttavan ilmapiirin. Hän palvelee asiakasta laadukkaasti ja ajankäyttönsä halliten. Opiskelija ja työpaikkaohjaaja arvioivat näytön.

Näytössä esille tuleva keskeinen osaaminen:

- hoitosuunnitelman laadinta
- hoitokäsittelyn toteutus ja ajankäyttö
- asiakkaan ohjaaminen
- itsearviointi
- hoitomenetelmien hallinta
- tuotteiden, laitteiden ja välineiden tuntemus ja käyttö
- ihon ja hiusten anatomiaa ja fysiologiaa koskevan tiedon hyödyntäminen
- hoitotuotteita koskevan tiedon hyödyntäminen
- hygienian ja ergonomian noudattaminen
- tuotteiden ja laitteiden käyttöturvallisuusohjeiden noudattaminen
- vuorovaikutus ja viestintä
- ongelmanratkaisu
- yrittäjyyden huomioon ottaminen toiminnassa
- laadukas ja asiakaslähtöinen toiminta
- kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen

Pohdintaa

HOJKS: attuja opiskelijoita oli tänä vuonna näyttöä antamassa yksi. Opiskelijalla on avaruudellisen hahmottamisen vaikeus ja hän on ollut peruskoulussa useassa aineessa mukautettuna. Näyttö annettiin työssäoppimispaikalla jakson loppuvaiheessa. Työskentely top- jaksolla parturi-kampaamossa sujui paremmin kuin aikaisemmat asiakaspalvelujaksot koulun hiuspysäkillä. Opiskelija sai henkilökohtaista ohjausta työpaikkaohjaajaltaan ja rohkaistui kovasti asiakastöissään. Koululla työskentely parinkymmenen oppilaan ryhmässä on paljon itsenäisempää, koska opettajalla on muitakin ohjattavia. Näyttö sujui ihan hyvin ja ilman erityisjärjestelyitä. Näyttöohjeistuskin oli sama kuin muilla opiskelijoilla. Kosmeettisen hoitamisen näytössä ei tarvita avaruudellista hahmottamista ja sen vuoksi se oli ilmeisen helppo myös tälle opiskelijalle. Seuraavissa näytöissä leikataan hiuksia sekä partaa sekä tehdään permanenttikäsittely. Niissä todennäköisesti tämän opiskelijan kohdalla tarvitaan joko enemmän ohjausta tai selkeät ja yksinkertaiset ohjeet helpottamaan työskentelyä. Avaruudellisen hahmottamisen ongelmat tulevat esiin seuraavissa näytöissä, ja jollei opiskelijaa pystytä auttamaan ongelmissaan, niin saattaa olla vaikeaa läpäistä näyttötehtäviä hyväksytysti.

4.2 Sähköalan perusosaamisen näyttö

Sähköalan perusosaamisen näyttö koostuu kahdesta osanäytöstä. Osanäytöissä arvioidaan sähkö- ja asennustekniikan sekä tietotekniikan osaamista. Kehittämishankkeessamme olemme tarkastelleet sähkötekniikan osanäyttö B: tä, jossa arvioidaan sähköasennustekniikan osaamista ks Liite 2.

Sähköalan töissä erityistä tukea tarvitaan mm. asennuskalusteiden ja kaapeleiden valinnassa. Tukea tarvitaan erityisesti sähköpiirustusten ja merkkien ymmärtämiseen. Abstraktien piirrosmerkkien yhdistäminen oikeisiin kalusteisiin ja johtimiin on usein vaikeaa. Opiskelijan on usein vaikea valita käyttökohteeseen sopivat kalusteet, esimerkiksi kosteat ja kuivat tilat.

Muutamilla erityistä tukea tarvitsevilla oppilailla on myös työn teknisessä suorittamisessa ongelmia, kuten kaapeleiden katkaisemisessa ja ruuvien kiinnittämisessä. Myös kokonaiskäsitys työprosessin etenemisestä aiheuttaa ongelmia.

Liitteessä 2 on laadittu esimerkki sähköalan perusosaamisen näytöstä, jossa on huomioitu erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan haasteet. Ohjeeseen on mm. lisätty kuvia helpottamaan ohjeiden ymmärtämistä.

Pohdintaa

Pidimme sähköalan perusosaamisen näytön 1. vuoden sähköalan opiskelijoille. Näyttö järjestettiin oppilaitoksessa. Ryhmään kuului kolme erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta. Kaikilla erityistä tukea tarvitsevilla syy HOJKS: iin oli lievä kehityksen viivästyminen. Kaikki kuitenkin suorittivat ns. normaalin näyttötehtävän, eikä kenellekään tarvinnut mukauttaa tehtävää.

Oppilaat jaettiin kahteen ryhmään, jotta saimme ryhmäkoon näyttötehtävään sopivaksi. Pienempi ryhmäkoko mahdollisti paremman ohjauksen erityistä tukea tarvitseville oppilaille.

Huomioimme erityistä tukea tarvitsevat oppilaat jo näytön suunnittelussa. Pyrimme tekemään tehtävistä mahdollisimman selkeitä ja tehtävänantoa täydensimme siihen liitetyillä kuvilla. (Liite 2.)

Näyttötehtävä koostui sähköpiirustuksen tulkittamisesta ja toteuttamisesta sähkösuunnitelman mukaan. Sähköpiirustuksen kuvasimme todellisena asennuksena valokuvin, joka auttoi ja samalla myös opetti tulkitsemaan oikeita sähköpiirustuksia. Palautehaastatteluissa oppilaat sanoivat kuvien auttaneen saamaan työstä kokonaiskäsitksen ja palauttamaan mieleen sähköpiirrosmerkit. Tehtävässä oli myös valokuvin ilmaistu työvälineet ja materiaalit, mitä työssä tarvitaan.

Näyttötehtävässä pyrimme luomaan myös ”rennon” ilmapiirin, jotta turha jännittäminen poistuisi. Huomasimme, että juuri erityistä tukea tarvitsevat oppilaat jännittivät näyttötilannetta eniten. Syynä voi olla, että kyseinen näyttö on heidän ensimmäinen tutkintotilaisuus. Kerroimme oppilaille, että vaikka kyseessä on näyttötilaisuus, heidän tulee aja-

tella tekevnsä ihan normaalia harjoitustyötä. Muistutimme myös, että heillä on näytön aikana mahdollisuus kysyä tarvittaessa opettajalta apua. Näyttötehtävän alussa kävimme tehtävän läpi kohta kohdalta. Näytimme mistä löytyy asennustarvikkeet ja työkalut. Luimme itse tehtävänannon läpi ja varmistimme, että oppilailta ei ollut epäselvyyksiä tehtävän ymmärtämisessä.

Näyttötehtävälle oli varattu aikaa 3 tuntia. Seurasimme, että kaikki pääsisivät tehtävässä alkuun, kiersimme työsalissa ja pyrimme rentouttamaan näyttötilannetta ja jännitystä, keskustelemalla oppilaiden kanssa.

Ongelmat, mitä näyttötehtävässä ilmeni, liittyivät lähinnä johtimien oikeaan kytkemiseen. Kuvista huolimatta kytkeminen oli vaikeaa erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Pienellä ohjauksella kytkeminen kuitenkin onnistui. Huomasimme, että tätä kohtaa voisi edelleen kehittää näyttötehtävässämme.

Näytön arviointi tapahtui heti näyttötehtävän suorituksen jälkeen. Arvioinnissa pyrimme painottamaan onnistumisia näyttötehtävässä. Mielestämme opiskelijan ensimmäinen näyttötehtävä on myös oppimistapahtuma. Positiivinen ja rakentava palaute auttaa oppilasta tulevissa ammattiosaamisen näytöissä.

4.3 Ravintola-alan näyttöjen kokeilu

Ravintola-alan näyttöjen kokeilu Helsingin palvelualueen oppilaitoksessa.

Ravintola-ala oli yhtenä koulutusalanäyttöpilotti projekti Herossa 2003, jota hallinnoi Kiiipulan ammattiopisto. Projektin tavoitteena oli kokeilu, miten nuorten näytöt soveltuvat erityisopiskelijoille. Lisäksi tavoitteena oli kehittää näyttöjen yhteydessä opiskelijan arviointiin ja tutkintotodistukseen liittyviä ratkaisuja sekä soveltaa ja kehittää erilaisia opetusjärjestelyjä ja menetelmiä.

Ravintola-alan näyttöjä on kokeiltu oppilaitoksessa sekä työelämässä. Mikäli opiskelija ei uskalla lainkaan antaa näyttöä työelämässä hän voi suorittaa näytön oppilaitoksen toiminnallisissa pisteissä kuten ravintola, myymälä tai asiakaspalvelussa.

Näyttöihin perehdyttäminen

Ennen näyttöä järjestettiin ryhmäkohtaiset tiedotustilaisuudet näytöistä. Opiskelijalle laadittiin henkilökohtainen näyttösuunnitelma, joissa määriteltiin tavoitteet, ajankohta, näyttö ympäristö, laajuus, arviointitapa sekä palautteen ajankohta. Näyttösuunnitelma laadittiin yhdessä työpaikkaohjaajan, ohjaavan opettajan ja opiskelijan kanssa, jolloin voitiin ottaa huomioon opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet, asetettavat erityistarpeet ja rajoitteet.

Arviointi ja palaute

Heti näytön jälkeen käydään ohjattu palautekeskustelu opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja opettajan kesken. Keskustelussa käydään näyttö läpi arviointilomakkeella kriteerien pohjalta ja arvioidaan, missä määrin tavoitteet on saavutettu. Opiskelija tekee itsearvioinnin omasta osaamisestaan.

Jos opiskelija ei itse pysty arvioimaan, mihin tiedot ja taidot riittävät, hän saa siihen ohjausta ryhmäohjaajalta tai toiselta ohjaavalta opettajalta. Opettajan kanssa sovitaan tarvittavasta erityistuesta, joka voi olla esim. opettajan tiiviimpi yhteydenpito opiskelijaan sekä työpaikkaohjaajaan. Projektin yhteydessä kokeiltiin ohjaukseen Web CT-verkkoalustaa. Web Ct - verkkoalustasta saatiin hyviä kokemuksia työssäoppimisen ja näyttöjen ohjauksen yhteydessä.

Koska pääosa Helpan näytöistä annetaan työpaikoilla, näytön arvioijina toimivat työpaikkaohjaajat.

Helpa on järjestänyt koulutusalojen työpaikkaohjaajille 1 ov laajuista koulutusta, jossa yhtenä osiona on ” Erilainen oppija näytöissä: erilaiset oppijat, oppimisen ongelmat, ja tavat tukea erilaista oppijaa”.

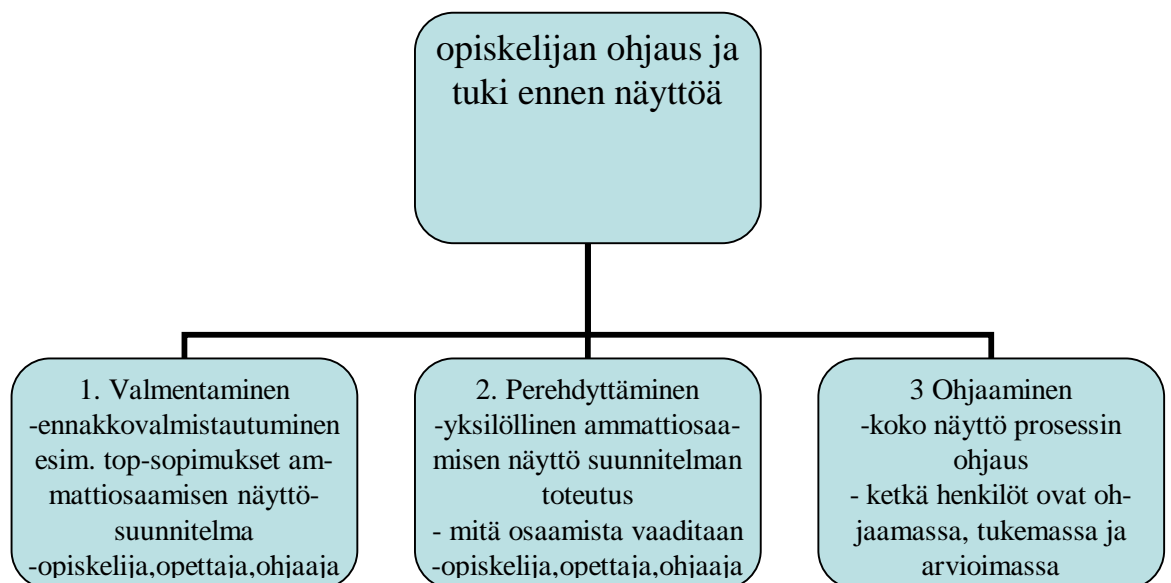
Kokemuksia Lappian Henkilöstöravintolatoimintojen näytöstä Catering-alalla

Henkilöstöravintolatoimintojen (10 ov)näyttö annetaan työssäoppimisen yhteydessä toisen opiskeluvuoden aikana. Opintokokonaisuudesta 2 ov suoritetaan koulussa ja loput 8 ov suoritetaan työssäoppimalla. Opiskelija antaa näyttöä koko työssäoppimajakson ajan. Näytön etenemistä valvoo työpaikalla työpaikkaohjaaja sekä valvova opettaja. Näytön aikana opiskelija osallistuu työpaikan ruuanvalmistus, asiakaspalvelu ja omavalvonta tehtäviin. Opiskelijan työskentelee osittain ohjattuna tai kokonaan ohjattuna työturvallisuus ohjeita noudattaen. Hän palvelee asiakkaita hyvää käytöstä noudattaen ja toimii työyhteisön toimintaohjeiden mukaan. Opiskelija laatii oman työsuunnitelman päivän työtehtävistä ja päivän päätteeksi opiskelija ja työpaikkaohjaaja yhdessä arvioivat miten päivä on mennyt esim. onko työsuunnitelman toteutunut suunnitelman mukaan. Työpaikkaohjaaja antaa kannustavaa ja oppimista tukevaa palautetta opiskelijalle koko jakson ajan. Näytön suorituksen aikana erityisen tuen määrä kasvaa esim. opettajan tiiviimpi yhteydenpito opiskelijaan ja työpaikkaohjaajaan. Opiskelija etenee oman henkilökohtaisen näyttösuunnitelman mukaan työpaikalla. (LIITE 5)

Henkilöstöravintolatoiminnon näytön aikana saatava ohjaus ja tuki näytön eri- vaiheissa

Catering-ala , Ohjaus ja tuki ennen näyttöä

Ennen näyttöä ohjaava tuki on tärkeitten edellytysten luomista näytölle sekä valmentautumista näyttöön. Opiskelijan kanssa käydään koko näyttöprosessi läpi mikä jaetaan kolmeen pääkohtaan: Valmentaminen, perehdyttäminen ja ohjaaminen näytön aikana. Ammattiosaamisen näytön suunnittelussa on erittäin tärkeää opiskelijan informointi. Opiskelijan kanssa käydään ammattiosaamisen näytön perusteita läpi ja annetaan kirjallinen ohjeistus. Käydään läpi mikä ammatillisen kokonaisuuden näyttö on kyseessä ja mitä osaamista siinä vaaditaan ja mitkä ovat arviointikriteeri sekä näyttö ajankohta. Opiskelijan kanssa käydään läpi näyttö paikka ja ketkä henkilöt ohjauksen ja arvioinnin suorittavat. Opiskelija laatii opettajan ohjauksessa henkilökohtaisen näyttösuunnitelman, missä hän huomioi suoritettavan ammatillisen näyttö kokonaisuuden toteuttamisen. Jos opiskelija suorittaa näytön työssäoppimassa niin hän käy tutustumassa yksin tai yhdessä opettajan, ohjaajan kanssa työssäoppimispaikkaan.

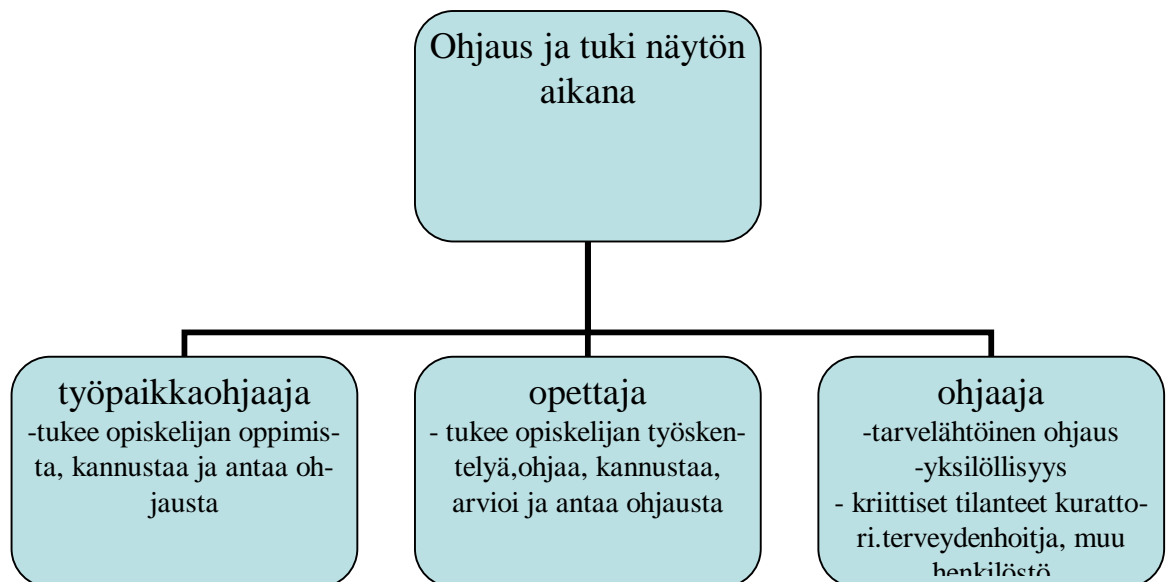
Ohjaus ja tuki näytön aikana

Ammattiosaamisen näytön aikana on ohjauksen tavoitteena tukea näytön onnistumista.

Näytön antajalla on keskeinen rooli tuen ja ohjauksen tarpeen vastaanottamisella. Opiskelijaa on tukemassa näytön aikana opettaja, ohjaaja ja työpaikkaohjaaja sekä näyttöpaikan muut henkilöt johtuen siitä missä opiskelija näytön antaa. Ohjauksessa pyritään jatkuvaan kannustavaan palautteeseen, jolloin opiskelijan ammatillinen osaaminen vahvistuu ja kehittyy.

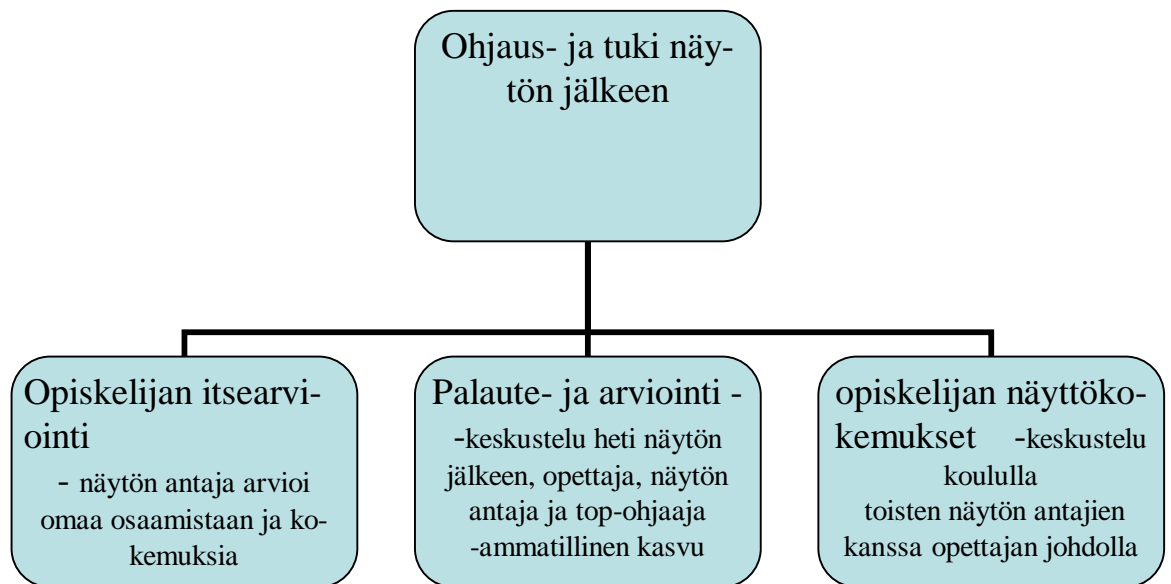
Kannustavan palautteen ohjauksessa korostuu opiskelijan yksilöllisyys, joustavuus ja on helpompi puuttua epäonnistumisiin. Opiskelijan pitää tietää minkä verran ja millaista ohjausta hän voi saada näytön aikana, ettei se vaikuta näytönarviointiin alentavasti. Mikäli näyttö keskeytyy hankitaan puuttuva ammattitaito opettajan tai ohjaajan pienryhmä opetuksessa tai yksilö ohjauksessa .

Opettaja organisoi uuden näytönantomahdollisuuden.

Ohjaus- ja tuki näytön jälkeen

Opiskelijan kanssa käydään palautekeskustelu ammattiosaamisen näytöistä, johon osallistuvat ohjaaja, opettaja ja näytön antaja. Opiskelija tekee itse arvioinnin ammatillisten kokemuksiansa, työsuunnitelmiansa tai oppimispäiväkirjan sekä näyttösuunnitelmansa pohjalta, jossa hän arvioi omaa osaamistaan ja ammatillista kasvuaan. Opiskelija purkaa yhdessä opettajan ja muiden näytön antajien kanssa näyttökokemukset.

Onnistunut työssäoppiminen -mahdollisuus näyttää omaa osaamistaan - Onnistunut näyttö

Opettajan kokemus ammattiosaamisen näytön suorituksesta mukautetuin tavoittein työpaikalla

1. **Taitavasti valittu työssäoppimispaikka** sekä ohjausta ja tukea antava opettaja ja työpaikkaohjaaja ovat opiskelijalle tärkeitä tekijöitä onnistuneen näytön suorittamisessa. Opiskelijalla pitää olla onnistumisen mahdollisuus näytön suorittamisen aikana.

2. Riittävä ennakovalmistautuminen näyttöön

- opettaja ja opiskelija aloittavat suunnittelun hyvissä ajoin ennen näytön toteutumista
- opiskelijalle aikaa käydä tutustumassa työssäoppimispaikkaan yksin tai yhdessä opettajan kanssa
- käytännön asioiden huolellinen selvittäminen opiskelijalle ja varmistaminen, että hän on ymmärtänyt mistä on kysymys
- henkilökohtaisten tavoitteiden määrittäminen työssäoppimiseen ja näyttöön, näyttösuunnitelma
- tietojen siirtäminen työssäoppimispaikalle, mitä ja miten, pohditaan yhdessä tukea tarvitsevan opiskelijan kanssa
- ohjauksen määrä ja laatu, niin että opiskelija ja työpaikkaohjaaja molemmat tietävät asian samalla tavalla
- tarvittaessa käynti vielä ennen opiskelijan lähtöä työssäoppimispaikkaan yhdessä opettajan kanssa

3. **Näyttöajan sopiminen** niin, että opiskelijalla on riittävästi aikaa harjoitella juuri niitä tehtäviä, jotka kuuluvat kyseiseen työssäoppimisjaksoon ja näyttöön. Opiskelija tekee työtehtävistään kirjallisia työsuunnitelmia sekä tekee näyttösuunnitelman.

4. **Opettajan työssäoppimiskäynnit** ennen näyttöä, erityisesti silloin kun näyttöön kuuluu edeltäviä tehtäviä. Opettaja sopii hyvissä ajoin käyntiajat työpaikalla.

Opettaja kannustaa, tukee, ohjeistaa, neuvoo ja tekee täsmennyksiä opiskelijan näyttösuunnitelman toteutumiseen yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa.

5. **Tuen tarve näytössä;** Ammattiosaamisen näyttö mukautetuin tavoittein ja arviointi mukautetuin arviointikriteerein on hyvä opiskelijalle, joka sitä tarvitsee. Jos näyttö jatkuu useamman päivän ajan on kannustavan palautteen saaminen päivittäin tärkeää. Työpaikkaohjaaja ja opettaja antavat opiskelijalle kannustavaa palautetta työsuorituksista. Opiskelija pitää päiväkirjaa työtehtävistään ja työpaikkaohjaaja antaa kannustavaa ja ohjaavaa palautetta päivittäin.

6. **Määritellään tuen tarve näytössä;** näyttö voidaan tehdä myös ohjattuna tai autettuna. Opettaja yhdessä opiskelijan kanssa määrittelee tarpeen hyvissä ajoin ennen näytön antamista.

7. Annetaan kannustava tukea antava palaute opiskelijalle sekä suullisesti että kirjallisena.

Hyvin valmisteltu näyttökokonaisuus on mahdollisuus erilaiselle oppijalle!

Työpaikkaohjaajan kokemus ammattiosaamisen näytön suorittamisesta mukautetuin tavoittein työpaikalla.

1. **Taitavasti valittu työssäoppimispaikka** on tärkeä opiskelijalle.

Työpaikkaohjaajan mielestä työssäoppimispaikan valintaan vaikuttavia tekijöitä on työssäoppimispaikan koko, opiskelijan vuorovaikutustekijät sekä opiskelijan osaamisen taso. Tärkeä rooli on työpaikkaohjaajana toimivalla henkilöllä. Mielestäni työpaikkaoh-

jaajan rooli on tärkeä, koska opiskelija tarvitsee henkilökohtaista ohjausta ja tukea työssäoppimisensa aikana enemmän.

2. Riittävä ennakkovalmistautuminen näyttöön

- opettajan otettava hyvissä ajoin yhteyttä työpaikalle tulevasta työssäoppimisjaksosta ja näytöstä.
- opiskelijan on hyvä käydä tutustumassa työssäoppimispaikkaan yksin tai yhdessä opettajan kanssa
- opettajan, opiskelijan ja työpaikkaohjaajan on hyvä käydä yhdessä keskustelu käytännön asioista. Mitä tapahtuu työssäoppimisjakson aikana? Opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden määrittäminen työssäoppimiseen, näyttöön sekä näyttösuunnitelmaan. Asioiden huolellinen selvittäminen opiskelijalle ja varmistaminen, että hän on ymmärtänyt mistä on kysymys.
- mietin ja pohdin jo ennen opiskelijan tuloa, miten tuen parhaiten opiskelijan oppimista sekä opittavan koulutiedon siirtämistä työssäoppimispaikalle.
- enemmän tukea tarvitsevan opiskelijan tukemiseen pitää kiinnittää enemmän huomiota on tilanteita, että opiskelija ei osaa kysyä asioita ja ajanhallinnasta ei ole tietoa. Mitä seuraavaksi tapahtuu?
- tarvittaessa käynti vielä ennen opiskelijan lähtöä työssäoppispaikkaan yhdessä opettajan kanssa

3.Näyttöajan sopiminen ja näyttö, työssäoppimisjakso etenee suunnitelmien mukaan ja näyttöä osaamisestaan opiskelija antaa kokoajan. Mielestäni näin opiskelijakin näkee parhaiten ammatillisen osaamisen kehityksen. Opiskelijalla kehittyy ammatillinen osaaminen onnistuneen työsuorituksen kautta ja oma luottamus osaamiseen sitä kautta kasvaa. Minä osaan. Minä työpaikkaohjaajana tuen koko prosessin ajan opiskelijaa esim. opiskelija kirjoittaa työsuunnitelman ja me yhdessä tarkastetaan se.

4.Opettajan työssäoppimiskäynnit ovat opiskelijalle tärkeitä. Opiskelija tarvitsee koko jakson ajan myös opettajan tukea. Opiskelija odottaa keskustelun kautta opettajalta tukea, kannustusta, kysymyksiä, täsmennyksiä, ohjeita ja neuvoja jakson sujumiseen. Miten on mennyt?

5.Tuen tarve näytössä; Ammattiosaamisen näyttö mukautetuin tavoittein ja arviointi mukautetuin arviointikriteerein on hyvä opiskelijalle, joka sitä tarvitsee. Opiskelija itsekin ymmärtää mistä on kysymys ja työpaikkaohjaaja on myös ajan tasalla. Arviointi on helpompaa. Opiskelija osaa itse myös arvioida osaamista.

6.Kannustava tukea antava palaute on tärkeä opiskelijalle. Ei saa luoda paniikin omaisia tilanteita vaikka työsuoritus epäonnistuisi. Opiskelija tekee ensin itse arvion omasta työsuorituksestaan ja sitten minä työpaikkaohjaajana lähdän käymään työsuoritusta yhdessä opiskelijan kanssa läpi. Työsuorituksen arviointi lähtee liikkeelle aina onnistumisien kautta mitä hyvää ja sitten käyn opiskelijan kanssa mihin työtehtävässä seuraavalla kerralla pyritään. Kysyn aina opiskelijalta miten työ hänen mielestä onnistui.

Mitä mieltä työpaikkaohjaajana olet lausahduksesta? Älä vie koulua työpaikalle!

Mielestäni koulun oppeja tarvitaan. Miten on opetettu, siihen pyritään. Entä mitä olet mieltä seuraava lauseesta. Hyvin valmisteltu näyttökokonaisuus on mahdollisuus erilaiselle oppijalle! Olen samaa mieltä. Kiitos!

POHDINTA

Ravintola-alalla Henkilöstöravintolatoiminnon näyttö mukautetuin tavoittein ja arvioinnin toteutus mukautettujen tavoitteiden arviointikriteerin perusteella on antanut kaksi opiskelijaa tänä lukuvuonna. Heidän tuen tarve on hahmottamisessa, tarkkaavaisuudessa ja keskittymisessä haasteena on ollut opintokokonaisuuden sisällön tason hallinta sekä tarvittavan osaamisen saavuttaminen. Opiskelijoilla on myös ollut vaikeuksia lukuaineissa, niitä on myös mukautettu. Näyttöjen kohdalla heidän ryhmänohjaajansa arvioivat seuraavien näyttöjen toteutuksen.

Ravintola-alalla näyttökokemukset ovat monien vuosien kokemusten hallintaa ja osaamme toimia erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa huomioiden heidän yksilölliset ohjauksen tarpeet.

Ravintola-alan toimintamalli on kokemuksen kautta koettua ja arvioitua toimintaa. Mitä paremmin erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintopolku on suunniteltu ja tuen tarve määritelty, sitä paremmat mahdollisuudet opiskelijalla on suoriutua ammattiosaamisen näytöistä. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näyttötilanteisiin pitää eriosapuolten valmistautua huolella, koska tavoitteena on, että näytön suorittaminen onnistuu myönteisessä ilmapiirissä. Mikäli ammattiosaamisen näytön suorituspaikka on työelämässä työssäoppimisjaksolla, paikan valinta on yksi tärkeimmistä valinnoista näytön suorituksen onnistumiselle. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tuen tarve vaihtelee, joten tuen tarvetta on hyvä aina tarkentaa ennen näyttöä. Ravintola-alalla erityistä tukea tarvitseva opiskelija antaa koko jakson ajan näyttöä omasta ammatillisesta osaamisestaan sekä itsearvio omaa osaamistaan yhdessä työpaikkaohjaajan sekä opettajan kanssa. Opettaja ja työpaikkaohjaaja pitävät säännöllisesti yhteyttä tarkistaen, että näyttö etenee suunnitellusti. Työssäoppimisjakson aikana erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla on pääsääntöisenä ohjaajana työpaikkaohjaaja joka tarkistaa, että näyttösuunnitelma toteutuu. Näytön jälkeen opiskelijan omat kokemukset ovat tärkeitä, koska se vaikuttaa omaan ammatilliseen kasvuun oppijana. Arviointikeskustelussa arvioitava ammatillinen opintokokonaisuus arvioidaan yhdessä opiskelijan, työpaikkaohjaaja ja opettaja kanssa. Opiskelijalle palaute annetaan myönteisessä hengessä kuitenkin nostaten esiin ammatilliset kehitysnäkökulmat. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan on vai-

kea antaa itsestään palautetta ja arvioida omaa ammatillistaan kasvuaan näyttöprosessin aikana, joten mukautettu opintokokonaisuus helpottaa opiskelijaa ymmärtämään arvioinnin kriteerit ja osaamisen tavoitteet sekä se tukee myös työpaikkaohjaajan arviointia opiskelijan ammatillisen osaamisen tason riittävydestä opintokokonaisuuteen.

5 YHTEENVETO

Kehittämishankkeemme tarkoituksena oli selvittää ammattiosaamisen näyttöjen tämän hetkinen ohjeistus, tarkastella eri alojen käytänteitä sekä yhtenäistää näyttökäytänteitä Ammattiopisto Lappiassa. Halusimme myös tuoda esiin erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaus- ja tukitoimet opiskelun aikana.

Keskeiseksi asiaksi nousi tapa, miten toimitaan erityisopetuksen suhteen Ammattiopisto Lappiassa. Toimintamalleja on erilaisia, johtuen kahden kuntayhtymän yhdistämisestä sekä eri yksiköiden erilaisuudesta. Selvitimme myös alojemme näyttöihin liittyviä käytäntöjä ja kehittämishaasteita valtakunnallisesti sekä oppilaitoksessamme erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmasta. Oppilaitoksessamme käytännöt olivat aloilla erilaisia, mutta huomion arvoista oli se, että lähes joka alalla oli jossain määrin huomioitu myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ja kehitystyö asian suhteen jatkuu.

Näyttötehtäviä suunnitellessa opettajan tulee perehtyä hyvin tehtävään ja testata näyttötehtävä ennen sen todellista toteuttamista. Huomasimme, että usein hyvinkin selkeät asiat tarvitsevat tarkennusta ja opastusta. Opettajan tulisikin kyetä asettumaan opiskelijan rooliin ja miettiä tehtävän asettelua opiskelijan tietotaidon perusteella. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ei tarvitse tehdä omia näyttötehtäviä vaan samat tehtävät soveltuvat jokaiselle oppilaalle.

Yhteistä kuitenkin kaikille aloille on se, että ammattiosaamisen näytöissä edetään opetus suunnitelman perusteiden mukaisesti. Ammattiosaamisen näyttöjä tehdessä opiskelijan ohjaus- ja tukitoimien määrä kasvaa. Opiskelija suorittaa pääsääntöisesti ensimmäiset näytöt oppilaitoksessa, koska ympäristö on tuttu ja turvallinen. Opiskelija kokee onnistuvansa paremmin, kun tuki- ja ohjaus on lähellä. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija saa henkilökohtaista opetusta ja tukea ohjaavalta opettajalta tarpeen mukaan sekä hänellä on mahdollisuus opiskella pienryhmässä.

Osaamisen ohjaus ja tuki ammattiosaamisen näytössä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohdalla on tavoitteiden, toteutuksen ja näyttökokemusten kartoittamista. Kartoituksen avulla varmistetaan, että opiskelija on ymmärtänyt mistä näytössä on kysymys.

Näyttöä varten voi myös harjoitella. Jos opetus perustuu työsalivaltaiseen harjoitustöiden tekemiseen, jotka eivät sisällöltään paljon poikkea itse näyttötehtävästä, on itse näyttöjenkin suorittaminen helpompaa, erityisesti oppilaitoksissa pidettävissä näytöissä.

Ammattiosaamisen näyttöjen toteutuksen onnistumiseksi keskeistä on antaa opettajalle resurssia näyttöjen suunnitteluun ja toteutukseen. Hyvällä ennakkosuunnittelulla varmistetaan, että myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat huomioidaan ja näin heilläkin on paremmat mahdollisuudet selvittää näytöistä ja oppia niistä.

LIITTEET

LIITE 1. Ammattiopisto Lappian HOJKS - lomake.

LIITE 2. Sähköalan perusosaamisen näyttö

LIITE 3. Erityisopetuksen resurssitaulukko

LIITE 4. Ravintola- alan näyttö kokemuksia, HERO näyttöprojekti 2003 loppuraportti

LIITE 5 Ravintola-alan näyttö mukautetuin tavoittein

LÄHTEET

Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006. Opetushallitus

Hätönen, H. 2006. Eläköön opetussuunnitelma II

Keskuspuiston ammattiopisto 2006 - Opas opiskelijoille

Keskuspuiston ammattiopisto 2007 - Valmis näyttöön!

Lahtinen, M., Penttilä, A. & Sulonen, A. 1999. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä.
Juva: WSOY.

OPETTAJIEN JA TYÖPAIKKAOHJAAJIEN OSAAMINEN

<http://www.lukihero.fi/naytto-projekti/>

Opin Tieltä Työ Elämään – hanke 2000, Opettajakysely 2002

Pajukoski, S., Koskinen, S., (toim.)2003 Näyttö-projekti – Erilaiset oppijat näytöissä

Pajukoski, S., Rinne, E., 2002 Näyttö-projekti – Näyttö Erilaisen oppijan tunnistaminen sekä tuki- ja ohjaustoimet ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Pajukoski, S., Tuomi, A., Koskinen, S., (toim.)2004 Näyttö-projekti – Näyttö – mahdollisuus erilaiselle oppijalle.

5. HOJKS-PERUSTELUT TARKEMMIN

Testitulokset	Lukitesti	
	Matematiikka	
	Englanti	
	Ruotsi	
	Muut	
Asiantuntijalausunnot		
Aikaisempi oppimishistoria		
Opiskelijahuoltotyö-ryhmän määrittely		
Muut perustelut		

6. OPISKELIJAN VAHVUUDET

--

7. TAVOITTEET JA TUKITOIMET

	Tavoitteet	Tukikeinot	Mitä opiskelija itse tekee tavoitteen saavuttamiseksi?	Oppilaitoksen vastuuhenkilö	Seuranta ja arviointi
Oppimiseen liittyvät tavoitteet ja tukitoimet 4)					
Elämänhallintaan liittyvät tavoitteet ja tukitoimet 5)					
Opintojen järjestämiseen ja ammatilliseen kasvuun liittyvät tavoitteet 6)					
Kokonaiskuntoutukseen liittyvät tavoitteet ja tukitoimet (koulun ulkopuolinen yhteistyö) 7)					
Työssäoppimiseen ja työllistymiseen liittyvät tavoitteet ja tukitoimet 8)					
Muut tavoitteet ja tukitoimet					

LIITELUETTELO

SÄHKÖALAN PERUSTUTKINTO

Sähkö- ja energiatekniikan koulutusohjelma

SÄHKÖALAN PERUSOSAAMINEN
30 OV
NÄYTTÖ A

SISÄLLYSLUETTELO:

1. JÄRJESTÄJÄN OSA	3
1.1 Tehtävä	3
1.2 Luettelo tarvittavista laitteista yhtä suorittajaa kohden	3
1.3 Luettelo raaka-aineista ja tarvikkeista yhtä suorittajaa kohden	3
1.4 Arvioijat	3
1.5 Aikataulu	4
1.6 Suorittajalta tutkintotilaisuuden alussa selvitettävät asiat	4
1.7 Suorittajalle etukäteen ilmoitettavat asiat	4
KUTSU	5
2. SUORITTAJAN OSA	6
2.1 Yleisohjeet	6
2.2 Luettelo tarvittavista laitteista yhtä suorittajaa kohden	7
2.2 Näyttötehtävät	8
2.2.1 Teoriatehtävä	8
2.2.2 Tehtävä 2	9
3. ARVIOIJAN OSA	24
3.1 Työtä koskeva toimeksianto näyttötutkinnon osan suorittajalle	24
3.2 Kuvaus hyväksyttävästä työsuorituksesta	24
3.3 Muut ohjeet arvioijalle	24
3.4 Mallivastaukset	25
2.2.1 Tehtävä 1	25
2.2.2 Tehtävä 2	26
ARVIOINTILOMAKE	27
NÄYTÖN ARVIOINTI	28

Järjestäjälle toimitetaan koko materiaali noin kuukautta ennen tutkintotilaisuutta.

Suorittajalle toimitetaan suorittajan osa A tutkintotilaisuuden alussa.

Arvioijalle toimitetaan koko materiaali hyvissä ajoin ennen tutkintotilaisuutta.

1. JÄRJESTÄJÄN OSA

1.1 Tehtävä

Tutkintosuorituksena on valaistuskytkenän tekeminen ja testaaminen.

Tutkintosuoritukseen kuuluu:

- Tehtävä 1. Valaistuskytkenän piirtäminen moniviivaisena sekä kytkentöjen tekeminen. Käyttöönottomittauksena mitataan vikavirtasuojakytkimen toiminta ja suojamaadoitusjohtimen jatkuvuus. Tulokset kirjataan käyttöönottopöytäkirjaan.

Tehtävän järjestelyt voisivat olla mm. seuraavanlaiset:

- Tehtävässä 1. suoritetaan moniviivapiirustuksen mukainen kytkentä asennuslevylle, testataan kytkennän toimivuus arvioijan kanssa.

1.2 Luettelo tarvittavista laitteista yhtä suorittajaa kohden

- Sähkömiehen työkalupakki
- Yleismittari (esim. Fluke)
- Kytkentälevy sähköasennusta varten
- Arvioijille annetaan valmiiksi moniviivapiirustus
- Tehtävät 1 ja 2 voidaan suorittaa järjestäjän harkinnan mukaan porrastetusti

1.3 Luettelo raaka-aineista ja tarvikkeista yhtä suorittajaa kohden

Tarvikkeet ovat saatavissa tavallisesta sähkötarviketukusta tai varastosta.

- Sähköasennus kaapelia (esim. MMJ)
- Sopivat liittimet ja ruuvit
- Kuivantilan komponentit (6-kytkin, jakorasia, valaisin ja pistorasia)
- Kosteantilan komponentit (kaksi 6-kytkintä)

1.4 Arvioijat

- Yksi arvioija pystyy valvomaan neljää tutkinnon osan suorittajaa samanaikaisesti.
- Arvioijan tulee hallita näytössä suoritettavat laskutoimitukset.
- Yhdellä arvioijalla tulee olla suoritettuna näyttötutkintomestarikoulutus.
- Arvioijien valinnassa noudatetaan ns. kolmikantaperiaatetta.

1.5 Aikataulu

Tehtävään varattu kokonaisaika on neljä tuntia.

1.6 Suorittajalta tutkintotilaisuuden alussa selvittävät asiat

Tarvittaessa selvitetään:

- Henkilöllisyyden varmentaminen tilaisuuden alussa.
- Tutkintomaksun suoritus.
- Mahdolliset aikaisemmat suoritukset.

1.7 Suorittajalle etukäteen ilmoitettavat asiat

Valmiiksi kirjoitettu kutsu seuraavalla sivulla.

KUTSU

Sähköalan perustutkinnon

Sähköalan perusosaaminen osa A

Sähköalan perusosaamisen A osan näyttötilaisuus pidetään

_____ . _____ kuuta 200_____ klo _____

Tutkintosuoritukseen on aikaa kolme tuntia

- Omien työvälineiden käyttö sallittu
- Omien suojavälineiden käyttö sallittu
- Omien mittalaitteiden käyttö sallittu

Muuta huomioitavaa:

---

2. SUORITTAJAN OSA

2.1 Yleisohjeet

Näyttötehtävään varattu kokonaisaika on **4** tuntia.

Arvioinnin perusteena ovat sähköalan perustutkinnon perusteet ja niissä esitetty ammattitaitovaatimus. Arvioitavan suorituksen edellytys on, että pystyt suoriutumaan tehtävästä annetussa ajassa.

Arviointi tehdään periaatteella **hyväksytyt/hylätty**. Lisäksi hyväksytyt suoritukset arvioidaan arvosanoilla tyydyttävä (T1 ja T2), hyvä (H3 ja H4) tai kiitettävä K5. Hyväksytyt suoritukset edellyttävät 30 % pisteistä.

Työsuorituksesi edetessä arvioija saattaa esittää sinulle tehtävään liittyviä kysymyksiä.

Työturvallisuuden vaarantaminen aiheuttaa näytön suorituksen keskeytyksen välittömästi. Näyttö voidaan keskeyttää, jos arvioija katsoo, että työ ei etene toivotulla tavalla tai jos sinulla ei ole käsitystä työn suorittamisesta. Ennen näytön keskeytystä arvioija huomauttaa asiasta sinulle ja ilmoittaa keskeytyksen syyn.

Saat kysyä neuvoa ja arvioijan pitää vastata, mutta se saattaa vaikuttaa arviointiin. Tarvittaessa arvioijan pitää neuvoa, vaikka ei kysyttäisikään.

Tekemätön työ saattaa aiheuttaa hylkäyksen. Kysy, jos et osaa jatkaa.

Näytön suoritusajan päätyttyä jää odottamaan arvioijan ohjeita.

2.2 Luettelo tarvittavista laitteista yhtä suorittajaa kohden

- Sähkömiehen työkalupakki (ruuvimeisselisarja, vasara, sivuleikkurit, jokari, kuorintapihdit, puukko, vatupassi).
- Yleismittari (esim. Fluke).
- Käyttöönottomittari (esim. Megger)
- Kytkenälevy sähköasennuksen tekoa varten

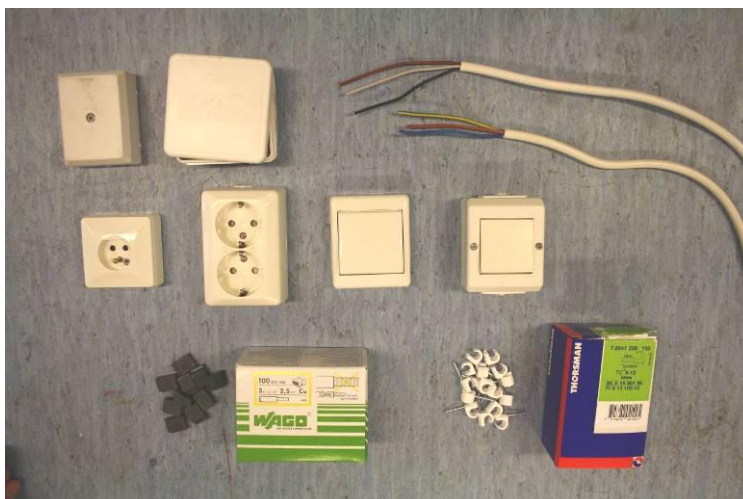

Tutkintosuorituksessa käytettävät työkalut.

Ammattiopisto Lappiassa jokainen sähköalan opiskelija saa kyseisen työkalusarjan aloittaessaan opiskelun Lappiassa.

Tarvikkeet ovat saatavissa tavallisesta sähkötarviketukusta tai varastosta:

- Sähköasennus kaapelia (MMJ 3·1,5 S ja MMJ 3·1,5 N)
- Sopivat liittimet (esim. Wago), naulakiinnikkeet (TC 8-12) ja ruuvit
- Kuivantilan komponentit (6-kytkin, jakorasia, valaisin ja pistorasia)
- Kosteantilan komponentit (6-kytkin ja jakorasia)

Tutkintosuorituksessa tarvittavat kalusteet ja johdot.

2.2 Näyttötehtävät

Tehtävät 1 ja 2 suoritetaan järjestäjän osoittamassa järjestyksessä.

2.2.1 Teoriatehtävä

a.) Vastaa seuraaviin kysymyksiin. Väärästä vastauksesta tulee 0 pistettä, oikeasta vastauksesta 1,5 pistettä. Vain yksi rasti väittämää kohti.

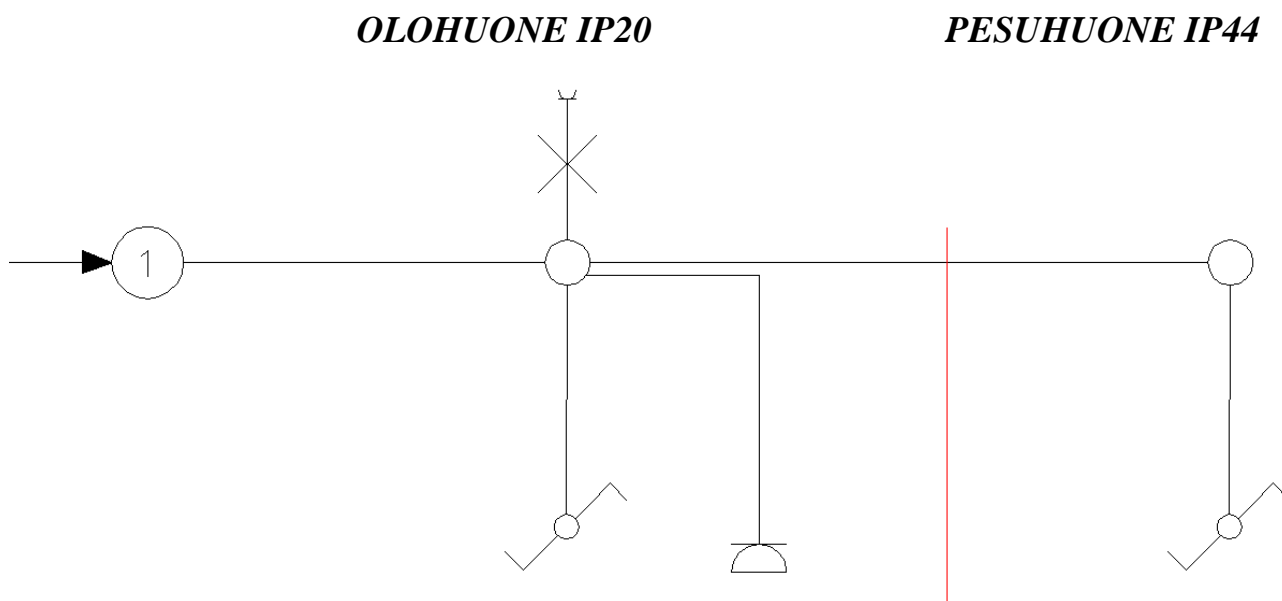
- Mikä on normaali johtimen poikkipinta-ala valaistuskytkenöissä?
1,5 mm²   2,5 mm²
- Mikä on kytkennässä käytettävä sulakekoko? ____ A
- Saako keltavihreää johdinta käyttää nollajohtimena teippaamalla, mikäli kaapelissa ei ole sinistä johdinta?
Kyllä   Ei
- Nollajohdin kytketään pistorasiassa
Oikealle   Vasemmalle
- 10 ampeerin sulakkeen värinasta on:
Vihreä   Punainen

HUOM! Näytönsuorittaja voi pyytää arvioijalta apua tehtävässä sekä mahdollisuutta vastata kysymyksiin suullisesti. Näytönarvioija voi kuitenkin vähentää pisteitä riippuen avustamisen laajuudesta.

7,5 pistettä

2.2.2 Tehtävä 2

- a.) Piirrä valaistuskytkenän johdotuskaavio monivivavaisen, käytä oikeita johdinvärejä.
Olohuoneessa on pistorasia johon tulee kokoajan jännite. Jännite tulee ryhmäkeskukselta sulakkeelta 1.1. Olohuoneessa (kuiva tila) on valaisinpistorasia, jota ohjaa olohuoneessa oleva vaihtokytkin (6-kytkin) sekä toinen vaihtokytkin, joka on pesuhuoneessa (kosteaa tila).

VALMIS NÄYTTÖTUTKINTOSUORITUS

KUIVANTILAN ASENNUS

KOSTEANTILAN ASENNUS

7,5 pistettä

b.) Kytke edellisen tehtävän valaistuskytkenä ja koesta sen toiminta arvioijan kanssa.

Komponenttien asettelumalli, sekä asennusharjoituksen aloittaminen.

Ensimmäisenä näyttösuorittaja suunnittelee asennustarvikkeiden asennuspaikat ja sijoittaa jakorasian, pistorasian sekä pistorasian paikat ja kiinnittää asennustarvikkeet ruuveilla levyyn kiinni.

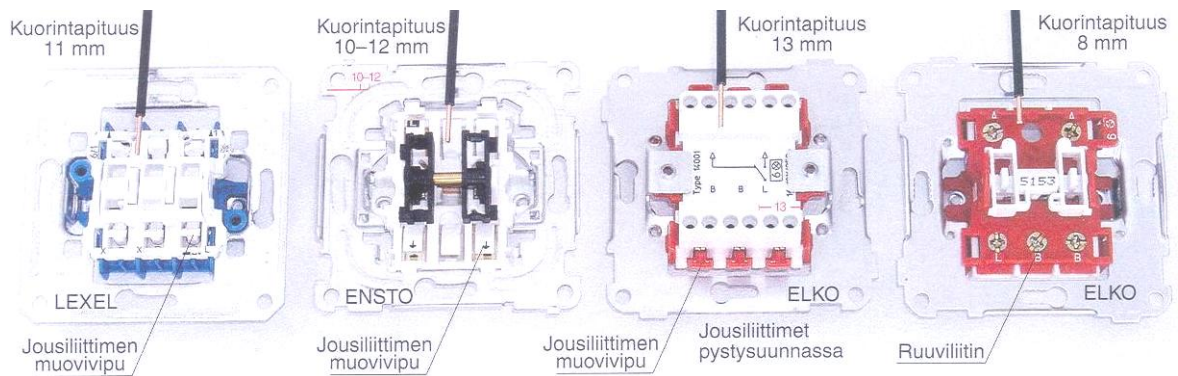

Näyttötutkinto tehtävän suunnittelu ja aloittaminen.
Sähkötarvikkeet kiinnitettynä asennuslevyyn.

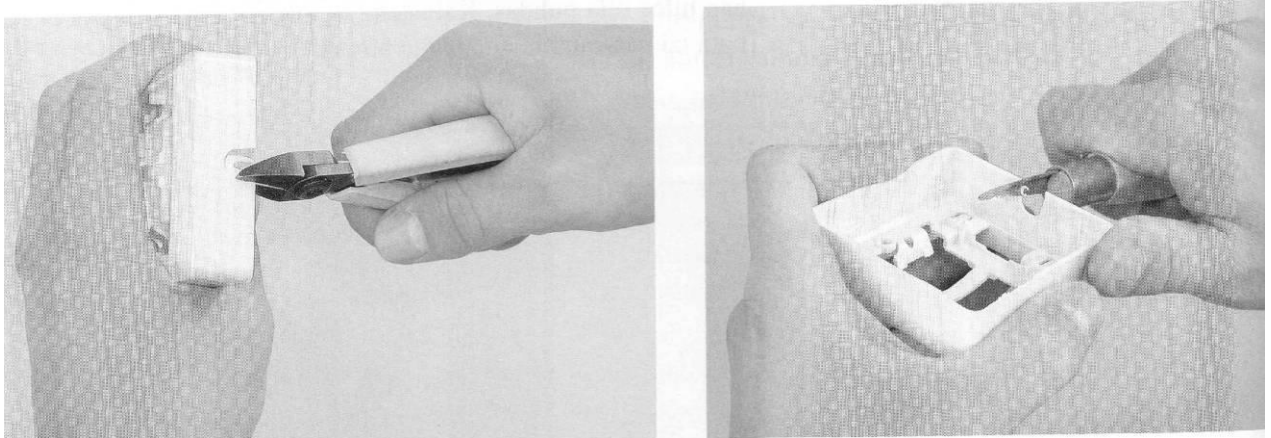
Kalusteet ruuvattuna asennuslevylle ja asennustarvikkeiden kannet ovat irrallaan.
Näyttösuorittaja voi kysyä näytön vastaanottajalta, miten kalusteiden kannet avataan.
Avaamisessa täytyy osata avaamistekniikka, sillä muuten laite voi rikkoontua.

Johdon kuoriminen työvälaineellä. Käytössä on kaapelinkuorija (jokari). Tässäkin toimenpiteessä on tärkeää käyttää laitetta oikein, jotta johto ei vaurioidukaan kaapelin kuorisessa.

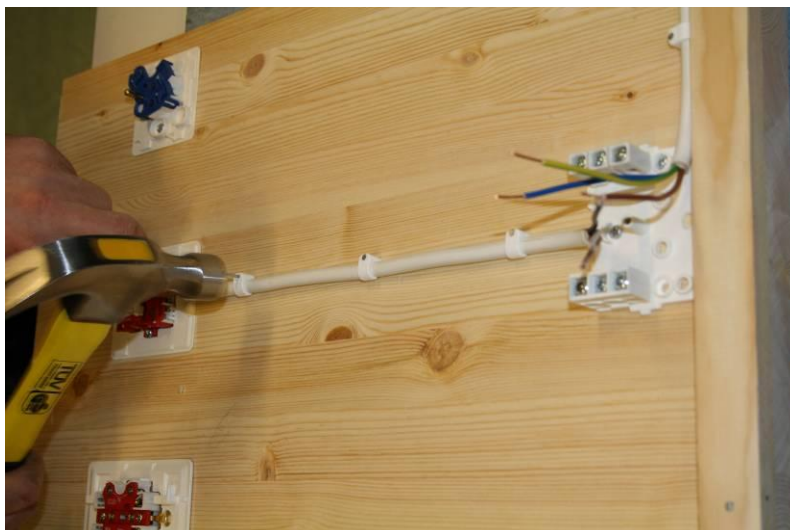
Kuivantilan jakorasiaan ensimmäinen tuleva johto, johdon toinen pää menee kuivantilan vaihtokytkimelle. Ensimmäinen naulakiinnike on kiinnitetty johtoon oikeaoppisesti. Ensimmäisen kiinnikkeen etäisyys jakorasiasta on noin 5 cm.

Valaisinpistorasialle menevä johto on mitoitettu oikean mittaiseksi ja johto on asetettu kulkemaan suoraan jakorasialle, tehden 90 asteen käännöksen kääntyessään valaisinpistorasialle. Tämän johdon yläpuolella kulkee toinen johto, jonka kautta jännite tulee sähkökeskuksesta. Tässä tapauksessa johto liitetään pistotulpan avulla jännitelähteeseen. Kytkennässä käytetään oikeaa jännitettä (230V). Alkuvaiheessa kytkennät testataan pienjännitteellä, yleensä 12 voltilla. (12 VDC)

Johtimen kuorintaa kuorintapihtien avulla, kuorittavana on ruskea eli jännite johdin.

Kiinnikkeet kiinnitetään puualustalle naulakiinnikkeillä vasaraa apuna käyttäen.

Aloita asennustyö selvittämällä asennuspiirustuksesta tarvittavat rasiat, kojeet ja kaapelityypit sekä niiden asennuspaikat.

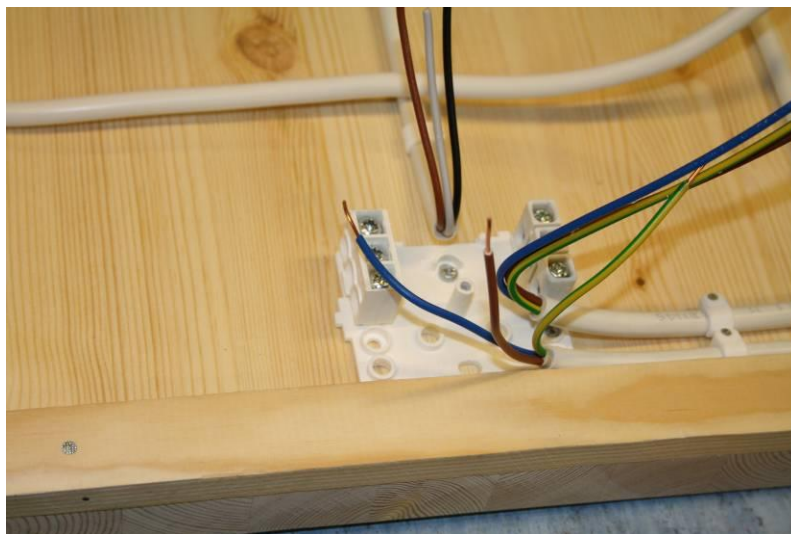
Jotta pinta-asennus olisi ulkoisesti siisti

- Asennettavassa kaapelissa ei saa olla kiertymiä tai mutkia, lisäksi kaapelin on oltava puhdas
- Kiinnikkeiden asennusvälin tulee olla yhtä suuri koko kaapelin kiinnitysvälillä
- Kiinnikkeet valitaan kaapelikoon mukaan
- Kiinnike asennetaan taivutuskohdan molemmille puolille
- Kaapelin liittyessä kojeeseen, rasiaan tai koteloon ensimmäiset kiinnikkeet sijoitetaan yhdenmukaisesti 5-10 cm etäisyydelle sisään vientikohdasta

Johdot lähenee puoltaväliä, vaihtokytkimelle menevä johto on kiinnitetty, mutta kytkentä on vielä tekemättä.

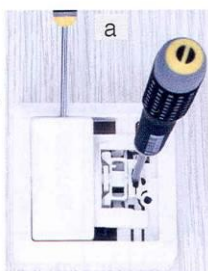
Kuoritut johtimet yhdistetään kuivan tilan pintasaennettavassa jakorasiassa ruuvattavilla liittimillä, johdot on syytä kiinnittää pitäviksi, koska se estää johtimien irtoamisen.

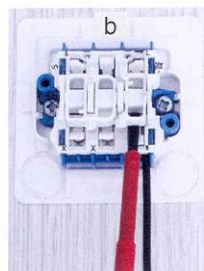

Nollajohtimen (sininen) liittäminen valaisinpistorasian N-liittimeen, valaisinpistorasiassa on ns. jousiliitin, jonka irrottamisessa on käytettävä esim. talttapäistä ruuvimeisseliä. (Ei voimalla vaan järjellä.) Alapuolella on kuvasarja johtimen oikeaoppisesta irrottamisesta.

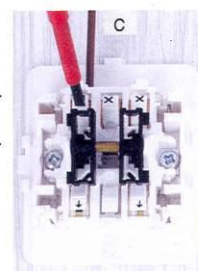
Valokuva a:
Keinuvipu ja kiinnityskehys irrotetaan pienellä ruuvitaltalla.

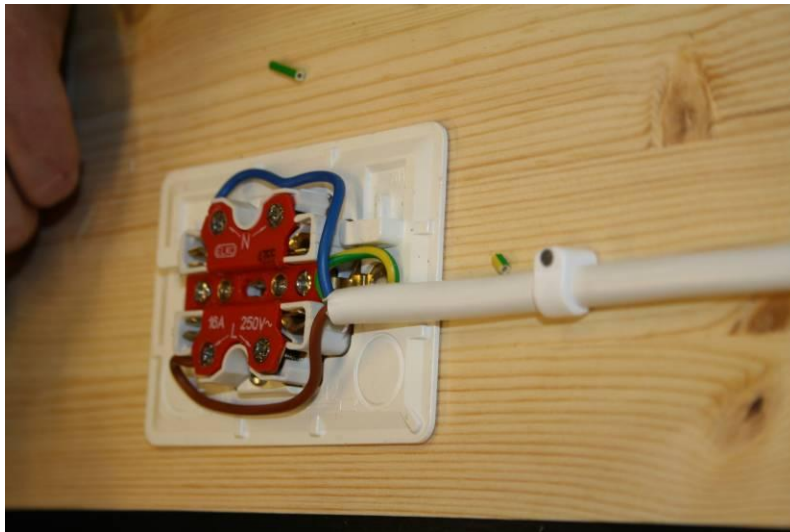

Valokuva b:
Johtimen irrotus jousiliittimestä. Muovivipu painetaan varovasti alas ja johdin vedetään ulos liittimestä. Vipu painetaan alas ruuvitaltalla tai siirtopihdeillä.

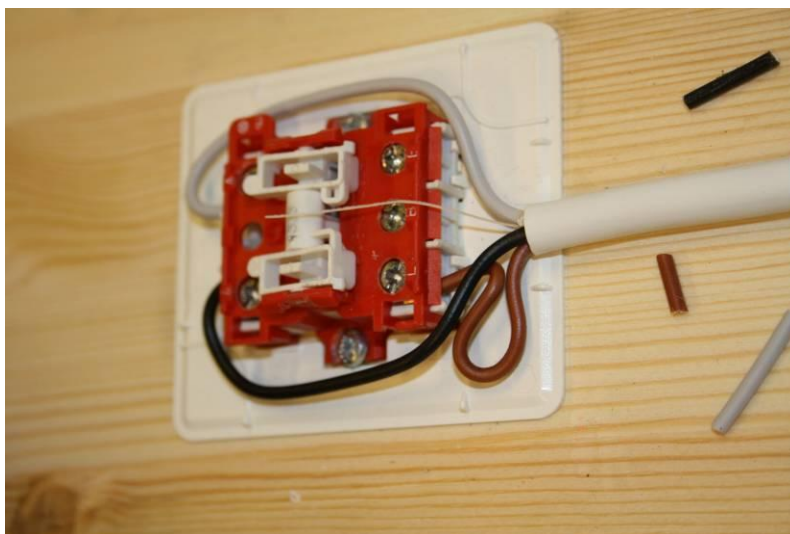

Valokuva c:
Johtimen irrotus jousiliittimestä. Muovivipu painetaan varovasti alas ja johdin vedetään ulos liittimestä.

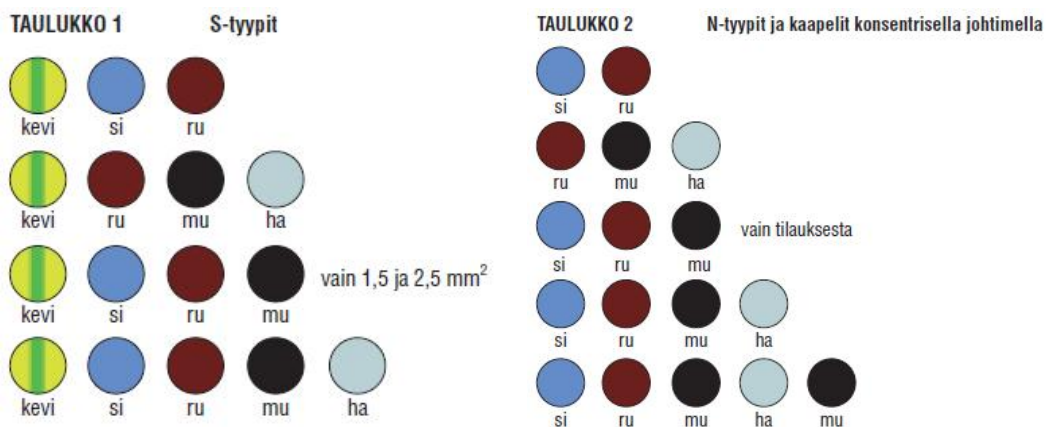

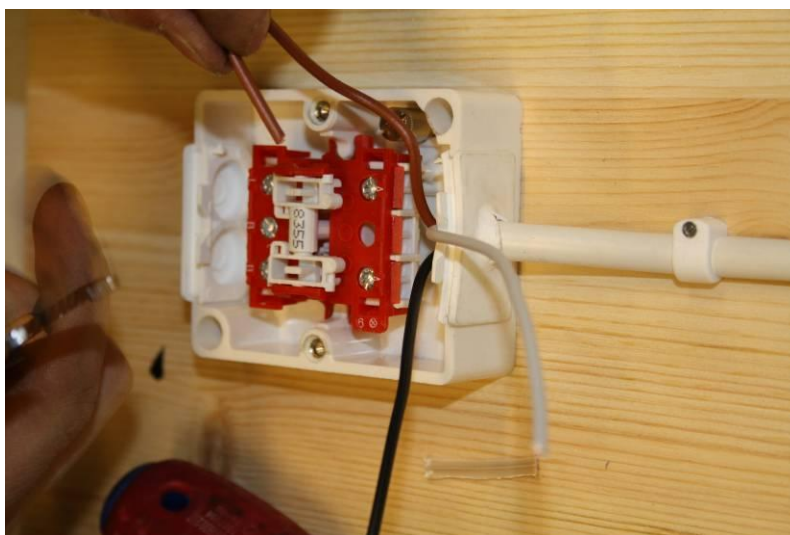
Kaksiosainen kuivan tilan pistorasia kytkettynä.
On hyvä tapa jättää johtimet hieman pidemmiksi, mahdollisia muutoksia varten.

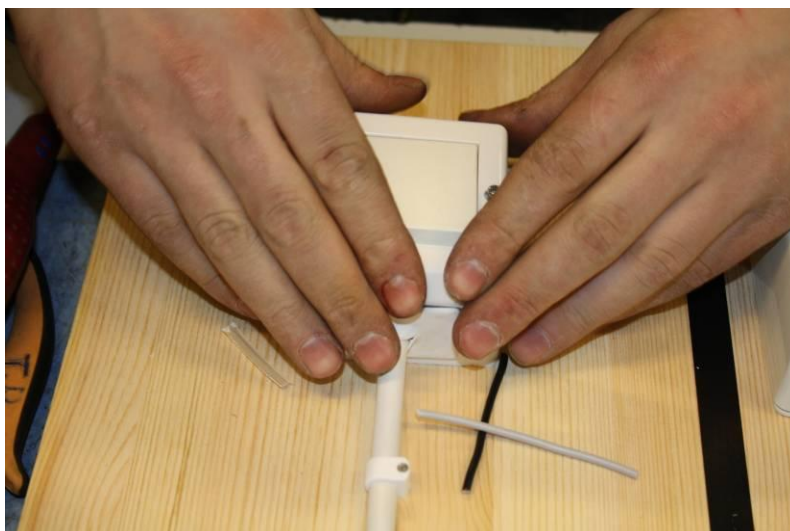
Kytkimen johtimet kytkettyinä, huomaa johtimien värit verrattuna pistorasiaan menevälle johdolle. (Kytkenässä on käytössä musta, ruskea ja harmaa johdin, pistorasialle menevässä johdossa värit ovat sininen ja kelta-vihreä).

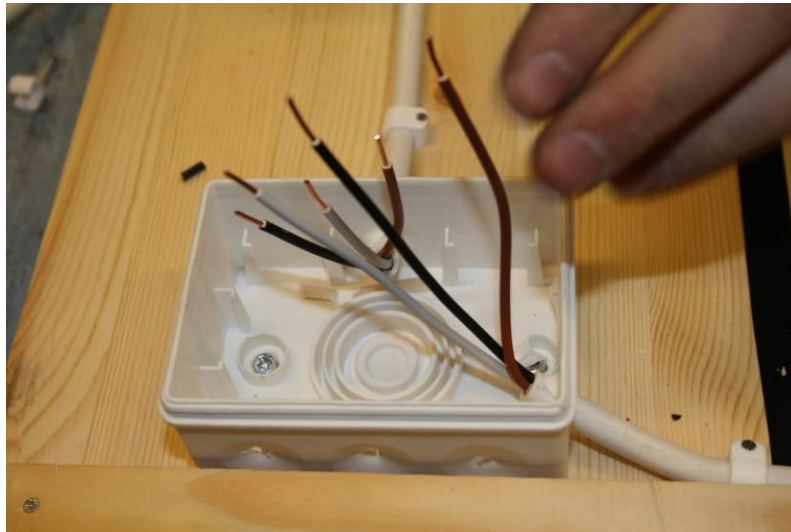
Ohje johtimien värijärjestelmän tunnistamiseen.

Kostean tilan kytkimen johdottaminen, muista huomioida kostean tilan vaatimukset. Jakorasian oikeassa yläkulmassa liitin, joka mahdollistaa suojamaadoitetun johtimen jatkamisen esim. pistorasian lisäämistä varten.

Kytkimen kannen kiinnittäminen ruuvimeisselin avulla.

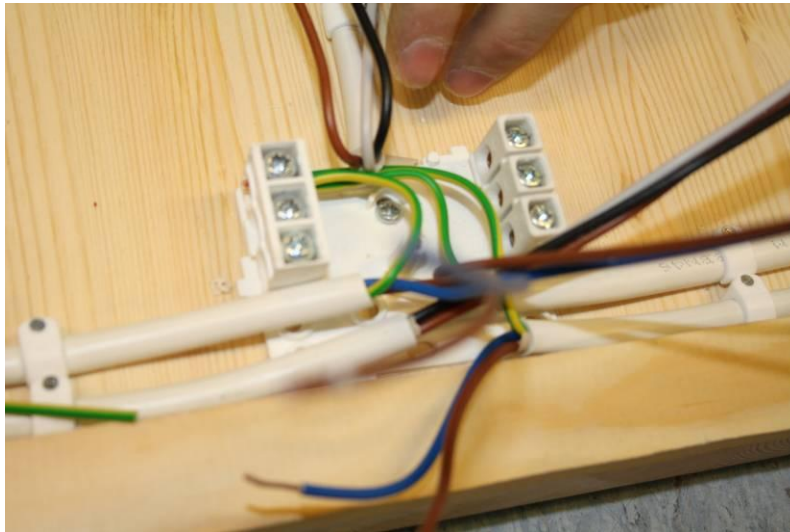

Kostean tilan jakorasiaan tulevat johtimet. MMJ 3*1,5 N. Jätä johtimiin pituutta sen verran, että muutoskytkennät on mahdollista suorittaa.

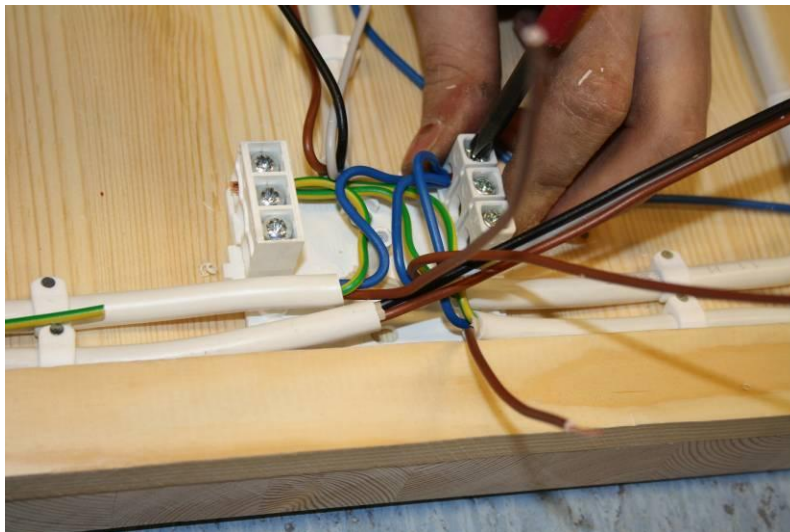
Johtimet on liitetty toisiinsa Wago liittimien avulla. Johtimet täytyy kuoria ennen liittämisen suorittamista. Muista myös vetäistä johtoa ulospäin, jolloin jakorasian tiiviste kääntyy ulospäin, tällä estetään kosteuden pääseminen jakorasian sisään.

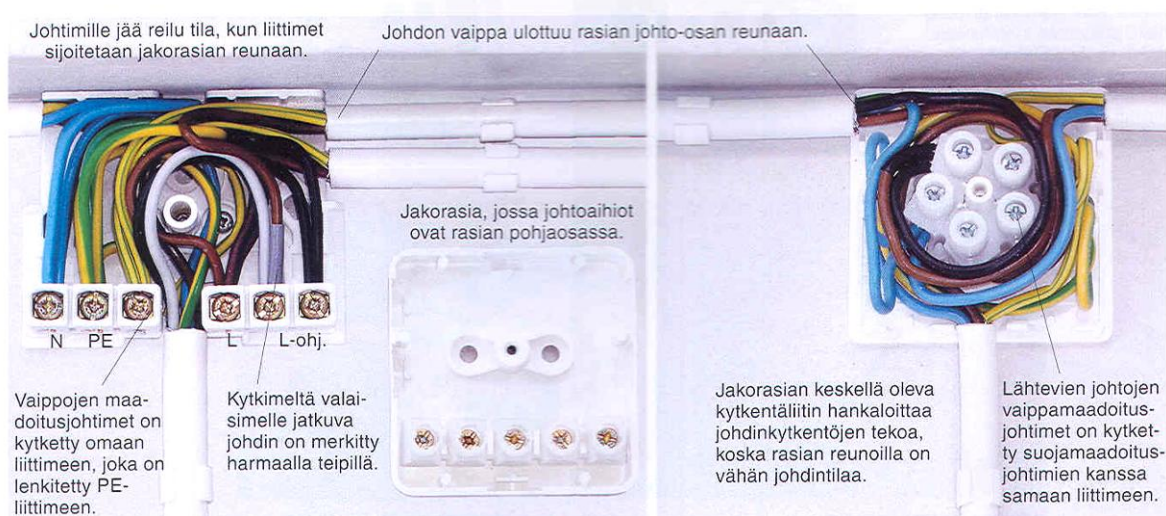
Kuivantilan jakorasian kytkemisvaihe.

Muista kiinnittää huomio keltavihreän johdon oikeellisuuteen, väärinkytettynä se voi olla hengenvaarallinen.

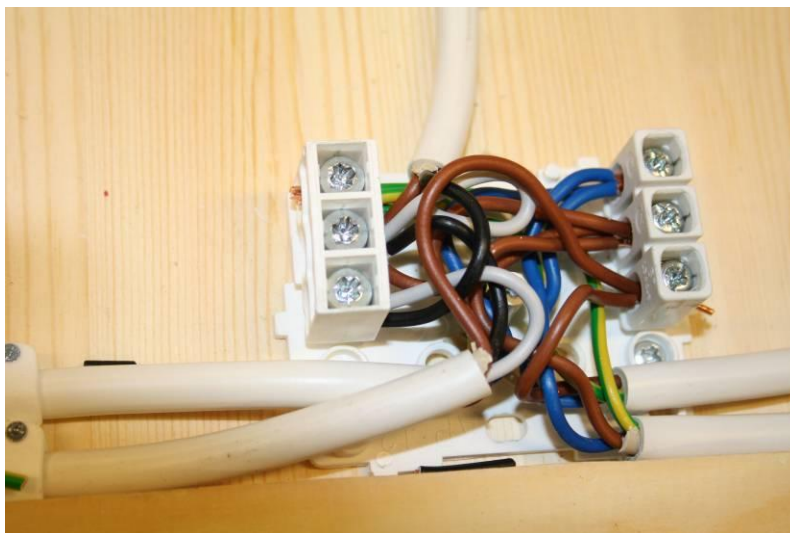

Johtimien liittämistä, liitosruuvien sijaintia voidaan muuttaa, mikäli johtimet mahdollistavat liittimien siirtämisen.

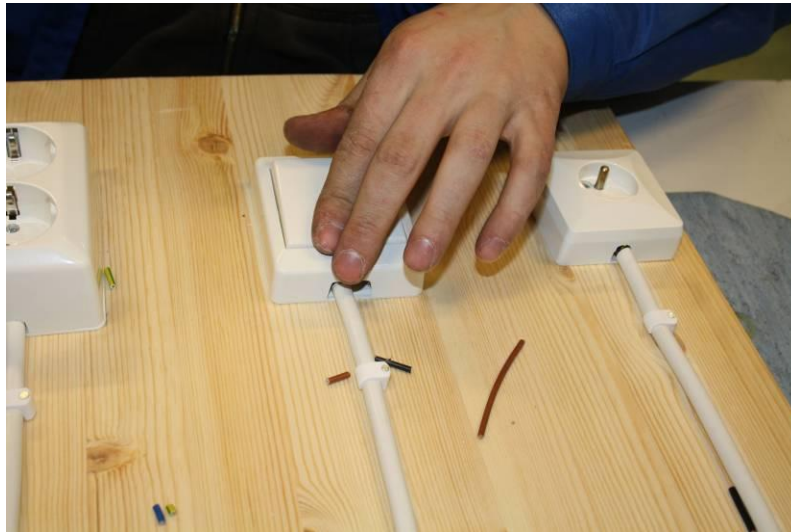
SÄHKÖALAN PERUSTUTKINTO / SÄHKÖ- JA ENERGIA TEKNIKAN OSAAMISALA Sähköalan perusosaaminen A

Jakorasiakytkentään varataan riittävän pitkät johtimet. Johtimet taivutetaan rasiaan ja kytketään väreittäin. Rasiakytkennän tulee olla selkeä. Samaan liittimeen tulevat johtimet sijoitetaan rinnakkain. Johtovaipan maadoitusjohtimet on hyvä suojata keltavihreällä muovisukalla ja kytkentäpähän puristaa eristämätön johdinhylsy.

Johdot kytkettynä, mutta viimeistely ja siistiminen tekemättä.

Työn viimeistely ja työpaikan puhdistaminen.

Mittauksien aloittaminen.

Oppilas suorittaa mittauksen itse. Tarvittaessa arvioija voi avustaa, jos mittaus ei onnistu.

Käyttöönottomittauksen suorittaminen. Kytettä testataan 1000 voltin jännitteellä. Mittauksessa saa olla apuna kirja tai monistenippu, jossa on ohjeet mittausten suorittamiseen.

15 pistettä

Työ valmiina ja arvioituna.

- Suojamaadoitusjohtimen jatkuvuus PE:n jatkuvuus (kelta-vihreä, suojamaadoitus)
- Nollajohtimen jatkuvuus N:n jatkuvuus (sininen)
- Vaihejohtimen toimivuus Kytkimen testaaminen L (ruskea / musta)

Mitä mittaustuloksista voi päätellä

ITSEARVIOINTILOMAKE

Suorita itsearviointi seuraavaan lomakkeeseen. Rasti kohtaan, joka mielestäsi vastaa omaa osaamistasi, kyseisen tehtävän kohdalla.

Varaudu keskustelemaan itsearvioinnista vielä arvioijan kanssa.

TYÖSUORITUKSET	Kiitettävä	5	▼
	Hyvä	3	▼
	Tyydyttävä	1	▼
	Ei osaa	0	▼
Arviointikohdat			▼
Mekaaninen rakentaminen (työkalujen käyttö, kätevyys, selkeys yms.)			/ 5
Mittausten teko			/ 5
LOPPUTULOKSET	Moitteeton tulos	5	▼
	Hieman huomautettavaa	3	▼
	Paljon huomautettavaa, toimii kuitenkin	1	▼
	Ei toimivaa tulosta	0	▼
Arviointikohdat			▼
Mittausten oikeellisuus			/ 5
Kytkentöjen oikeellisuus			/ 5
Työpaikan ja työn siisteys			/ 5
Asiakaspalvelukyky (käytös)			/ 5
Sähkö / työturvallisuus			/ 5
Kokonaisarviosi antamastasi näytöstä			/ 5

3. ARVIOIJAN OSA

3.1 Työtä koskeva toimeksianto näyttötutkinnon osan suorittajalle

Näyttötehtävänä on sähköasennuksen tekeminen.

Arvioija selostaa arviointiohjeet ja arviointikriteerit kaikille suorittajille samanaikaisesti, ennen kuin jakaa tutkinnon suorittajan osan **A**.

Näyttötutkintotehtäviä annettaessa muistutetaan, että tehtävien tekemiseen on varattu aikaa neljä (4) tuntia.

Muistuta näyttötutkinnon suorittajaa neuvojen (opastuksen) mahdollisuudesta.

3.2 Kuvaus hyväksyttävästä työsuorituksesta

- Valaistuskytkennän tekeminen
- Sähkö / työturvallisuuden noudattaminen
- Käyttäytyminen

3.3 Muut ohjeet arvioijalle

Huomatessaan näyttötutkinnon suorittajan taidoissa vakavia puutteita, arvioijan tulee varoittaa suorittajaa. Mikäli näyttötutkinnon suorittaja ei huomautuksesta huolimatta pysty havaittuja puutteita korjaamaan, näyttö keskeytetään.

Perusteiden mukaan suorittajaa saa neuvoa, joten arvioijalla on velvollisuus antaa neuvoja kysyttäessä tai tilanteen muuten sitä vaatiessa.

Arvioija keskustelee vielä lopuksi suorittajan kanssa itsearviointista.

3.4 Mallivastaukset

2.2.1 Tehtävä 1

a.) Vastaa seuraaviin kysymyksiin, väärästä vastauksesta 0 pistettä, oikeasta vastauksesta 1,5 pistettä.

- Mikä on normaali johtimen poikkipinta-ala valaistuskytkennöissä?

1,5 mm²   2,5 mm²

- Mikä on kytkennässä käytettävä sulakekoko? 10 A

- Saako keltavireää johdinta käyttää nollajohtimena teippaamalla se sinisellä teipillä, mikäli kaapelissa ei ole sinistä johdinta?

Kyllä   Ei

- Nollajohdin kytketään pistorasiassa

Oikealle   Vasemmalle

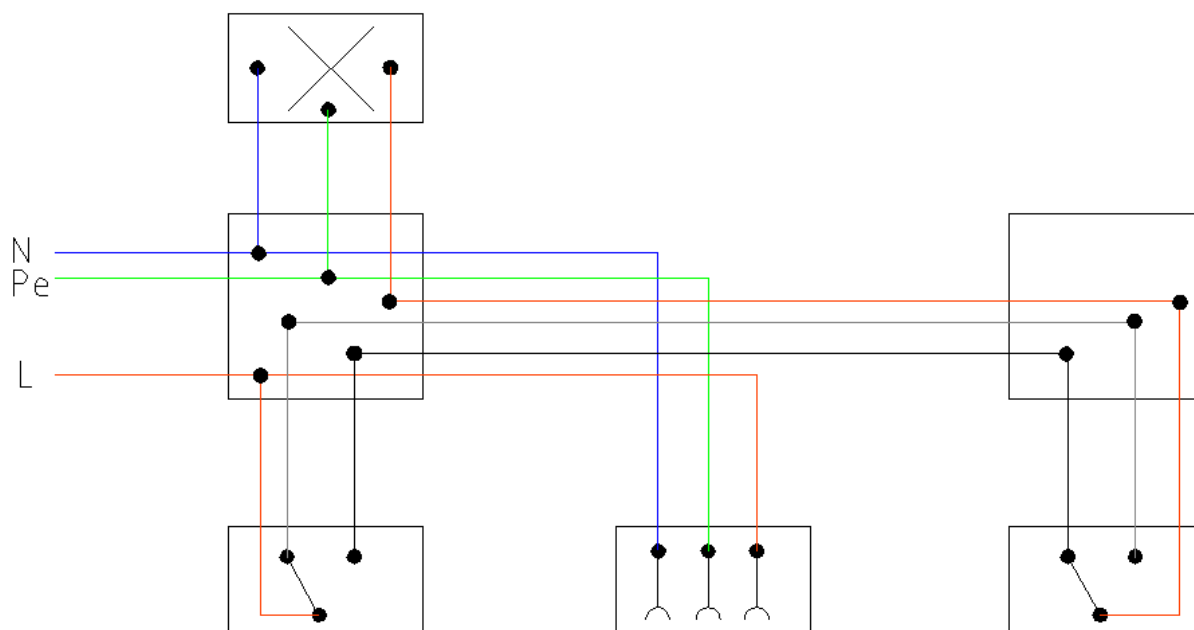
- 10 ampeerin sulakkeen värinasta on:

Vihreä   Punainen

7,5 pistettä

2.2.2 Tehtävä 2

Mallivastaus: koska kytkennässä on useita erilaisia ratkaisumalleja, arvioijat tarkastavat kytkennän värisäännöt ja kytkennän toimivuuden.

15 pistettä

ARVIOINTILOMAKE

Suoritus aika ja paikka _____

Tutkinnon osan suorittaja _____

Kääntöpuolella on arviointilomake, jossa on listattu arviointikohdat. Kirjaa näytön aikana tekemäsi huomiot kohtaan huomioita ja merkitse suorittajan saama pistemäärä taulukkoon.

NÄYTÖN ARVIOINTI

TYÖSUORITUKSET	Osaa itsenäisesti	5	▼
	Osaa vähäisen opastuksen avulla	3	▼
	Osaa neuvomalla	1	▼
	Ei osaa	0	▼
Arviointikohdat			▼
Valaistuskytkennän tekeminen			/ 15
LOPPUTULOKSET	Moitteeton tulos	5	▼
	Hieman huomautettavaa	3	▼
	Paljon huomautettavaa, toimii kuitenkin	1	▼
	Ei toimivaa tulosta	0	▼
Arviointikohdat			▼
Mittausten oikeellisuus			/ 5
Sähkö / työturvallisuus			/ 5

TEORiatehtävät

Teoria kysymykset	/ 7,5
Valaistuskytkennän piirtäminen	/ 7,5

PISTEET YHTEENSÄ	/ 40
-------------------------	-------------

PISTEET LASKETAAN YHTEEN. LOPULLINEN PISTEMÄÄRÄ LÄÄNTÖPUOLELLE.

HUOMIOITA:

Arkistoi tämä arviointilomake mahdollisia myöhempiä kiistatapauksia varten.

Lukuvuoden erityisopetuksen suunnitteluun tarkoitettu opettajien resurssitaulukko. Taulukkoon merkitään opettajien lukuvuoden kiinteät jaksotunnit sekä varataan erityisopetustunnit.

Erityisopetus 2008-2009

X= OPETTAJALLE TEHTY ERITYISOPETUS VARAUS
JAKSOITTAIN

2 jakso/ 7 vko 6.10-28.11.2008

Nimi OPETTAJA	opetus/ päivä	top	Er top	ilta	Er opetus (X= varaus)	Er suun- nittelu	yhteensä
MINTTU					X		
KALLE							
MAISA							

Ohjaaja	opettajan + ohjaaja	yksilö opetus	ryhmä opetus	yhteensä
HELI				

Erityisopetuksen toteutus ryhmittäin. Taulukosta käy ilmi ryhmän koko sekä ryhmän sisällä olevien erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä. Jokaisen ryhmän kohdalla arvioidaan tuen tarve sekä tukimuoto.

Ryhmissä olevat erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat

2 jakso/ 7 vko 6.10-28.11.2008

Jakso 2	Ryhmä (ryhmä koko)	er- opisk. määrä	Tuen Tarve				Top 0,5h/opisk.	Tuki
			Ammatti Aineet/teoria + Yht.aineet	Ammattityö RK / Pikku Mestari	Ammattityö PK/Ravintola Aurinko			
2	HR06 (14) AA ma-ti AT ke-pe RA	4		ke- to RK hlökoht. ohjaus			opetusmuoto -opettaja ohjaaja samanaikais- ohjaus .Ohjaaja H.H. sekä mat opetus opettaja V.I.	
2	CAT06 (12) AT ma-to PK pe fyke	4			pieni ryhmäkoko opisk. topissa pe ykkösiä ja kolmosia		oppilaan ohjaus pe PK H.H.	
2	HR07 (18) AT ma-to RK ke-to OK AA pe	3					tarvetta ryhmän jakamiseen ke,to RK vuorossa ei toteutunut	
2	HRC08 (22) YA	5	matematiikka kielet(eng,ruo ja äid)luki				mat opetus opettaja V.I. Tarvittaessa (H.Nisula) luki- vaikeuden huomiointi	
2	CAT07 (14) Top							

LIITE 4 Ravintola- alan näyttö kokemuksia, Hero näyttöprojekti 2003 loppuraportti

ESR-projektin loppuraportti Heron Näyttöprojekti

Lähde:http://www.kiipula.fi/ewriter/tiedostot/48/10_2003/153_ESR-projektin_loppuraportti.htm

1. Taustatiedot

Projektin nimi Näyttöpilotti-projekti
Projektikoodi S82176
Tavoiteohjelma 3
Toimintalinja 3
Toimenpidekokonaisuus 1
Projektin päävastuuviranomainen 2906 Opetushallitus
Projektia hallinnoiva organisaatio Kiipulan ammattiopisto
Projektin vastuhenkilö Tuula Lahti
Puhelinnumero ;
Postiosoite Kiipulantie 507, 14200 Turenki

2. Yhteenveto projektin toteutuksesta ja tuloksista

PROJEKTIN TAVOITTEET

Projektin tärkein tavoite oli kokeilla, soveltuvatko nuorten näytöt myös erityisopiskelijalle. Mikäli soveltuisivat, jatkotavoitteena oli kokeilla ja kehittää erilaisia näyttöjä, näyttöjen organisoimismalleja ja toteutusvaihtoehtoja erityisopiskelijoiden tarpeista lähtien. Lisäksi tavoitteena oli kehittää näyttöjen yhteydessä opiskelijan arviointiin ja tutkintotodistukseen liittyviä ratkaisuja, kokeilla ja kehittää erilaisia opetusjärjestelyjä ja -menetelmiä, kehittää, valmistaa ja soveltaa näyttöaineistoja koulutusaloittain (8 alaa), kouluttaa opetushenkilöstöä ja työelämän edustajia, kehittää koulutusmateriaalia sekä järjestää koulutusta yhteistyötahoille sekä kehittää opiskelijoiden tarvitsemia ohjaus- ja tukipalveluja ammatilliseen erityisopetukseen.

PALVELUALAN KOKEMUS

Lähde:

II VÄLIRAPORTTI

ERILAISET OPPIJAT NÄYTÖISSÄ

~ Opetus, ohjaus ja näytön toteutus
ammatillisessa peruskoulutuksessa

3. ERILAISEN OPPIJAN TUKEMINEN NÄYTÖISSÄ – OPPILAITOSTEN KÄY-TÄNTÖJÄ

3.1 Helsingin palvelualojen oppilaitos ~ Erilaisen oppijan huomioiminen näytöissä

Tässä luvussa Helsingin palvelualojen oppilaitoksen (Helpa) laaja-alaiset erityisopettajat Riikka Keijonen ja Eija Männistö sekä lehtori, projektikoordinaattori Milja Husu kuvaavat oppilaitoksen tuki- ja ohjauskäytäntöjä näytöissä sekä näyttöjen toteutusta ja arviointia. Luvuissa 3.1.1 ja 3.1.2 on kuvaus Helpan näyttöprosessista ja näyttöohjeistus erilaista oppijaa varten.

Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa on toteutettu näyttöjä ”Näytän osaamiseni” -projektin (2000–2003) yhteydessä hotelli-, ravintola- ja catering-alalla, vaatetusalalla, elin-tarvikealalla, hiusalalla sekä kauneusalalla. Näyttöjen suunnittelu- ja toteutustyössä on ollut mukana 2–4 opettajaa kultakin alalta. Projektin tavoitteiden mukaisesti on kokeiltu erilaisia näytön järjestämismuotoja, mm. oppilaitos-, työpaikka-, portfolio, opinnäyte-työnäyttöjä. Toimivimmaksi ratkaisuksi on osoittautunut työssäoppimisen yhteyteen sijoitettu näyttö. Näytöt on toteutettu pääasiallisesti työssäoppimisjaksolle siten, että ne eivät sijoitu heti työssäoppimisen alkuun eivätkä aivan loppuun.

Opiskelijan yksilöllinen tukeminen

Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa on tavoitteena ottaa huomioon jokainen opiskelija yksilöllisesti. Kaikki ensimmäisen vuoden opiskelijat osallistuvat alkukartoituksiin ja ryhmänohjaajan haastatteluun. Alkukartoituksissa selvitetään kielelliset, matemaattiset ja ammatilliset valmiudet. Monipuolisen tiedonkeruun tarkoituksena on saada selville sekä opiskelijoiden vahvuudet että tuen tarpeet. Kartoitustulokset käsitellään moniammatillisessa kokouksessa, ja tulokset toimivat opiskelijoiden ohjauksen ja yksilöllisen opintopolun pohjana.

Oppilaitoksessa on käytettävissä opintojen yksilöllistämiseen ja tukemiseen mm. oppimis-studio-opetusta (kielellinen erityistuki), matikkamajaopetusta (matematiikan erityistuki), ammatillisia taitopajoja (ryhmien osa-aikainen jakokäytäntö), pääasiassa erityisopettajan antamaa pienryhmä-, yksilö- ja samanaikaisopetusta, integroitua kursseja sekä opiskelija-huoltopalveluja. Poissaoloja ja keskeyttämissä pyritään vähentämään koulutusmotivaatiota parantavilla yleisluontoisilla tukitoimilla, joita ovat vanhempainseurakunta, maksuton aamupuuro, liikuntakerho, ns. vuorotettu vastuu -käytäntö (omasta työympäristöstä huolehtiminen) ja sähköinen poissaoloseuranta. Vahva motivaatio rohkaisee ja auttaa puolestaan panostamaan myös näytöissä onnistumiseen.

Lahjakkaiden opintoja tuetaan järjestämällä mahdollisuuksien mukaan nopeutettuja opintopolkuja sekä ohjaamalla opiskelijoita ammattitaitokilpailutoimintaan, kansainväliseen tai haasteellisempaan työssäoppimiseen, vaativiin asiakaspalvelutehtäviin tai opiskelijatutor- ja oppilaskuntatoimintaan.

Tukitoimet käynnistetään mahdollisimman pian kartoitustulosten selvittyä. Opettajat seuraavat opiskelijoiden tuen tarvetta jatkuvasti, jolloin opiskelijat voidaan ohjata tuen piiriin opintojen missä vaiheessa tahansa. Tiedot opiskelijoiden yksilöllisistä tukikäytännöistä siirtyvät opettajalta toiselle jaksojen vaihteessa pidettävissä aloittaisissa saattokokouksissa tai henkilökohtaisissa tapaamisissa. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jossa sovitaan opiskelijan tarvitsemista tukitoimista.

Opetus- ja ohjauskäytännöt näytöissä

Opiskelijoita tuetaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti koko opiskeluaikana. Yksilölliset tukitoimet ovat opiskelijan saatavilla myös näytöissä. Yleisopetuksen ryhmiin integroidut erityisopiskelijat etenevät muun ryhmän mukana. HOJKS:sta vastaavat opettajat huolehtivat, että opiskelijat saavat heille erikseen määritellyt tukitoimet ja erityisjärjestelyt, myös näytöissä.

HOJKS:aan on kirjattu tarvittaessa näyttöihin liittyvät erityisjärjestelyt, mm. mukautetut tavoitteet. Catering- ja hiusaloille on laadittu mukautetut arviointikriteerit arvosanoille H3–K5.
Näyttöön valmistautuminen

Opiskelijoille tiedotetaan näytöistä opintojen alussa opiskelijan oppaassa ja ryhmänohjaaja tunneilla. Valmentautuminen aloitetaan hyvissä ajoin ennen näytön suorittamista. Näyttöön valmentautumisen yhteydessä opiskelija perehdytetään näytön tavoitteisiin, arviointiin ja tehtävään. Opiskelijalla on mahdollisuus harjoitella näyttötehtäviä etukäteen.

Ennen näyttöä järjestetään ryhmäkohtaiset tiedotustilaisuudet näytöistä. Opiskelijat laativat henkilökohtaisen näyttösuunnitelman, jossa määritellään tavoitteet, ajankohta, näyttöympäristö, laajuus, arviointitapa ja palautteen ajankohta. Näyttösuunnitelma laaditaan yhteis-työssä työpaikkaohjaajan, ohjaavan opettajan ja opiskelijan kesken tapaus- ja tilannekohtaisesti, jolloin voidaan ottaa huomioon niin opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet kuin näyttöympäristön asettamat vaatimukset tai rajoitteet.

Tarvittaessa opiskelija saa henkilökohtaista ohjausta näyttöihin. Opiskelija voi keskustella ohjaavan opettajan kanssa omista valmiuksistaan suorittaa näyttöjä. Jos opiskelija ei itse pysty arvioimaan, mihin näyttöihin omat tiedot ja taidot riittävät, hän saa siihen ohjausta ryhmänohjaajaltaan tai joltakin muulta häntä opettaneelta opettajalta. Opiskelijan kanssa keskustellaan tieto- ja taitotasosta, ja tarvittaessa hänen kanssaan käydään vielä näyttötehtävä läpi. Opettajan kanssa sovitaan tarvittavasta erityistuesta, joka voi olla esim. opettajan ylimääräistä yhteydenpitoa opiskelijaan ja työpaikkaohjaajaan työssäoppimisjaksolla. Joillakin koulutusaloilla on jo käytössä WebCT-verkkoalusta, jonka avulla voidaan pitää yhteyttä opiskelijan, oppilaitoksen ja työpaikan kesken. WebCT tukee erittäin hyvin työssäoppimisen ja näyttöjen ohjausta.

Ohjaava opettaja tiedottaa työpaikkaohjaajalle opiskelijan tarvitsemasta tuen tarpeesta ja erityisjärjestelyistä. Kerrottavista asioista sovitaan kuitenkin ensin opiskelijan kanssa. Tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt ovat osoittautuneet näyttöjen järjestelyissä ongelmallisiksi. Työssäoppimispaikan tai näyttöpaikan valinta tukee osaltaan näyttöjen onnistumista. Työpaikan koko, työpaikkaohjaajan tietoisuus oppimisen vaikeuksista ja muiden työntekijöiden asenteet erilaista oppijaa kohtaan voivat vaikuttaa näytön onnistumiseen.

Näytön toteutus

Näytön aikana annettava ohjaus suunnitellaan opiskelijakohtaisesti. Ohjaus ja tuki ovat lähinnä keskustelua ja varmennusta tehtävän tekemisestä. Opiskelija voi saada lisäaikaa tehtävän tekemiseen ja suoraa neuvomista tarvittaessa. Lisätuki otetaan huomioon näytön arvioinnissa. Opiskelija voi saada myös vaihtoehtoisia tapoja suorittaa tehtävät. Jos opiskelija esimerkiksi jännittää tai pelkää näyttötilannetta, voidaan sopia, että tilanteessa ovat paikalla vain asiakas ja ohjaaja. Mikäli opiskelija ei jännittämisen, pelokkuuden yms. syyn vuoksi uskalla lainkaan antaa näyttöä työpaikalla, hän voi antaa näytön oppilaitoksen toiminnallisissa pisteissä kuten ravintolassa, myymälässä tai asiakaspalvelussa. Opiskelijaa voidaan rohkaista menemään työssäoppimispaikalle myös siten, että opiskelijatukihenkilö (kouluavustaja) saattaa hänet sinne tai jopa viettää alussa osan päivästä hänen tukenaan uudessa ympäristössä.

Palaute näytöstä

Näytön jälkeen käydään ohjattu palautekeskustelu opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja opettajan kesken. Keskustelussa käydään näyttö läpi arviointilomakkeen kriteerien pohjalta ja arvioidaan,

missä määrin tavoitteet on saavutettu. Opiskelija tekee näytöstä lisäksi itsearvioinnin. Mikäli näyttöä ei voida hyväksyä, sovitaan näytön uusimisesta ja lisäharjoituksen tarpeesta. Uusimista varten tehdään aikataulu, jossa varmistetaan, että tehtävän harjoitteluun jää riittävästi aikaa.

Näyttö voidaan myös tarvittaessa keskeyttää, mikäli työturvallisuus vaarantuu tai työstettävän tuotteen pilalle menemisestä aiheutuu liiallista vahinkoa. Näytön keskeyttäminen sovitaan tilanteja tapauskohtaisesti. Heti keskeyttämisen jälkeen käydään työpaikkaohjaajan, ohjaavan opettajan ja opiskelijan kesken väliarviointikeskustelu, jossa puretaan tilanne konkreettiselle tasolle. Näyttö uusitaan, kun opiskelija on harjaantunut näyttöön vaadittavalle tasolle tai opiskelija suorittaa näytön uusituin tavoittein, esim. pienempinä osasuorituksina tai oppilaitoksessa.

Näyttöaineistot

Opettajat ovat tehneet näyttöaineistoja näyttöpilotin ja aiempien työssäoppimisen jaksojen sekä opetustyön kokemuksen perusteella. Näyttöpilottiprojektien käynnistyttyä aineiston laadinnassa on tehty yhteistyötä aineistoprojektien kanssa. Tehtävistä on kerätty palautetta opiskelijoilta ja opettajilta. Palautteiden pohjalta aineistoja on kehitetty edelleen. Laaja-alaiset erityisopettajat ovat käyneet läpi osan näyttötehtävistä ja kommentoineet laatijoille etenkin tehtävien kielellistä ymmärrettävyyttä ja selkeyttä. Samoin he ovat yksinkertaistaneet tehtävien kieliasua paremmin soveltuviksi myös niille opiskelijoille, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Tehtävien ulkoasussa on kiinnitetty huomiota esim. tekstityyppiin, tekstin jäsennykseen sekä kuvien ja tekstin yhteensopivuuteen. Näyttötehtäviä laativille opettajille on jaettu erityisopettajien laatimat kirjalliset ohjeet selkeiden näyttötehtävien tekemiseen.

Näytön arvioitsijoiden koulutus

Koska pääosa Helpan näytöistä annetaan työpaikoilla, näytön arvioijina toimivat työpaikkaohjaajat. Oppilaitoksen on tärkeää huolehtia, että arvioijilla on riittävästi tietoa erilaisen oppijan aihepiiristä. Työssäoppimista verkossa -projektin osana Helpa on järjestänyt koulutusalojensa työpaikkaohjaajille yhden opintoviikon laajuista koulutusta, jossa yhtenä osiona on ”Erilainen oppija näytöissä: erilaiset oppijat, oppimisen ongelmat ja tavat tukea eri-laista oppijaa”. Koulutusta toteutetaan tulevaisuudessa myös siten, että työssäoppimisen ohjaavat opettajat kouluttavat ohjaajia työpaikkakäyntiensä aikana. Koulutuksista saadun kokemuksen perusteella työpaikkaohjaajat ovat kiinnostuneita saamaan paljon lisää tietoa erilaisesta oppijasta, jotta he pystyisivät ohjaamaan opiskelijoita entistä asiantuntevammin ja ottamaan vastaan näyttöjä.

3.1.1 Näyttöprosessi Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa

Näytöt oppilaitoksessa / työssäoppimispaikassa

1. Opintokokonaisuuden opettajat valmentavat opiskelijat ammatillisesti. Näyttöön perehdyttäjänä voi olla työssäoppimisen ohjaaja tai näyttöä ohjaava opettaja..
2. Opiskelija asettaa henkilökohtaiset tavoitteet näytölle ottaen huomioon opiskelijan HOPS:n. Näyttöajankohta sovitaan ohjaajan ja työpaikan yhteistyönä. Keskustelussa opettaja tarkentaa tuen tarpeen näytön aikana yhdessä opiskelijan kanssa.
3. Opettaja perehdyttää työpaikkaohjaajan näyttötoimintaan, työssäoppimisen tavoitteisiin, näyttötehtävään ja arviointiin. Opettaja ja työpaikkaohjaaja tarkentavat ohjauksen tarpeen ja

menetelmät ennen näyttöä, näytön aikana ja näytön jälkeen opiskelijan tavoitteet huomioon ottaen sekä arviointimenetelmät.

4. Opiskelija osoittaa saavuttamansa taito- ja tietotason näytöllä.

5. Näyttö arvioidaan:

- työpaikkaohjaaja – ohjaava opettaja opiskelija
- työpaikkaohjaaja ja opiskelija opettaja tilanteen mukaan

6. Näytön arviointi kirjataan arviointilomakkeeseen sekä opiskelijakohtaiseen näyttöraporttiin.

7. Näytön jälkeen käydään opiskelijan / opiskelijoiden kanssa henkilökohtaisesti tai ryhmässä näyttötilanteen ja arvioinnin palautekeskustelu.

8. Näytön suoritus viedään opiskelijahallinnon rekisteri Winhalle, jolloin näyttöjen arvosana näkyy opintokokonaisuuksittain opintosuoritusotteessa.

9. Opiskelija voi halutessaan uusida näytön hyvin perusteluin. Uusittava näyttö sovitaan aina tapauskohtaisesti.

10. Jos näyttö suoritusta ei voida arvioida, näyttö arvioidaan ”uusittava”. Tällöin näytön ohjaajan, työpaikkaohjaajan ja opiskelija tulee sopia uusittavan näytön ajankohta saman jakson ajalle. Uusittava näyttö suoritetaan kuten edellä.

3.1.2 Näyttöohjeistus erilaista oppijaa varten Helsingin palvelualueen oppilaitoksessa Kirsi-Marja Ajosena ja Irja-Liisa Teirikko

Opettajan muistilista:

1. Tarkista näyttöjen aikataulusta ryhmäsi näytöt; ovatko ne työssäoppimisen yhteydessä vai oppilaitoksessa.

2. Ohjeista ryhmäsi.

- Kerro ja selvitä, mitä näytöillä tarkoitetaan (lisäksi kirjallinen selvitys).

- Jos ryhmässäsi on erilaisia oppijoita, keskustele heidän kanssaan ja tarkista, että he ymmärtävät asiat oikein.

- Suunnittele näyttöpäivän tai -päivien ajankohdat. Työssäoppimisessa näytöt tulisi sijoittaa jakson loppupäähän, jotta opiskelija voi harjoitella näyttöön liittyviä tehtäviä etukäteen, mutta pelivaraa jää sen verran, että hänellä on aikaa suorittaa näyttö uudestaan saman työssäoppimisjakson aikana, mikäli näyttö menee uusittavaksi.

- Jaa opiskelijoille näyttömateriaali (tehtävä, arviointilomake, arvioinnin kriteerit) ja käsittele asiat. Muista erityisopiskelijoille tarvittaessa omat materiaalit, joissa on mukautetun arvioinnin kriteerit.

-Käy opiskelijan kanssa tavoitekeskustelut ja tarkista, että hän kirjaa tavoitteensa suunnitelmiinsa. Selvitä tuen määrä ja laatu.

-Työssäoppiminen: Ohjeista ja jaa materiaali työpaikkaohjaajalle ensimmäisellä käynnilläsi. Painota erityisesti arviointia. Näytön arviointi on eri asia kuin työssäoppimisen arviointi! Erilaisen oppijan kohdalla muista varmistaa ohjauksen määrä ja tehtävän laajuus sekä tarkista, että ohjaaja on selvillä siitä tavoitetasosta, johon opiskelija pyrkii. Työpaikkaohjaajan tulee tietää jo ennen työssäoppimisen alkua opiskelijasta ne keskeiset tiedot, joilla varmistetaan jakson onnistuminen.

3.Ole yhteydessä vielä ennen näyttöpäivää työssäoppimispaikalle ja varmista näyttöön liittyvät asiat opiskelijan ja työpaikkaohjaajan osalta.

4.Näytön aikana työpaikkaohjaaja tai joku muu työpaikalta (sekä opettaja) seuraa näyttöä ja arvioi sen. Opiskelijan on tärkeää saada päivittäin palautetta siitä, miten hän on onnistunut ja mihin hänen vielä pitäisi kiinnittää huomiota. Opettaja käsittelee näytön arvioinnin ja palautteen työssäoppimisen arviointikeskustelun yhteydessä. Huolehdi siitä, että opiskelijakohtainen arviointilomake tulee täytetyksi ja allekirjoitetuksi. (Seurattavilta ryhmiltä tarvitaan myös arviointisijatiedot; erillinen lomake).

5.Kirjaa opiskelijoiden näyttöarvosanat WinhaProlle.

6.Palauta alkuperäiset arviointilomakkeet ja arviointisijatiedot projektiin kuuluville.

Kokemuksia pilotista, Vanajanlinna 31.10.2001 Heron Näyttöprojekti

Catering- ala, suurtaloukokki

1. opintovuosi

Catering-alan keittiötoiminnot: Salaattipöydän tuotteiden valmistaminen ja niiden riittävydestä huolehtiminen

- toteutetaan 4- 6 viikon työssäoppimisjakson loppuvaiheessa, 1. vuoden keväällä.
- ensimmäinen kosketus oikeaan työelämään, turhat pelot häviävät

2. opintovuosi

Catering-alan asiakaspalvelu: Henkilöstöravintolan salityöskentely 3 työpäivän aikana

- hyvää ohjausta ja yhteistyötä aikuisen kanssa oikeassa asiakastilanteessa
- antaa rohkeutta ja uskallusta

Suurtalouden ruokatuotanto: Lämpimän ruoan tai sen osan valmistaminen 2 työpäivänä.

- vaatii tiivistä yhteistyötä työpaikkaohjaajan kanssa, työjärjestyksen suunnittelu, ruokavalioiden suunnittelu, päivittäinen palaute ja seuraavaan päivään varautuminen

LIITE 5 Ammattiosaamisen näyttö mukautetuin tavoittein ja arviointi mukautetuin arviointikriteerein

Henkilöstöravintolatoiminnot, 10ov

Arvioinnin kohteet	Tyydyttävä, mukautettu täysin ohjattuna	Hyvä mukautettu ohjattuna	Kiitettävä mukautettu osittain ohjattuna
<p>Työprosessin hallinta Työn suunnittelu</p> <p>Toteutus: Ruokalajien valmistus, esillelaitto ja viimeistely</p> <p>Asiakaspalvelussa toimiminen</p> <p>Edustustarjoilussa avustaminen</p> <p>Lopputyöt</p> <p>Arviointi ja kehittäminen</p>	<p>- osallistuu esivalmistelutöihin</p> <p>- seuraa lounas- ja päivällisruokien valmistamista</p>	<p>- osallistuu lounasruokien valmistamiseen</p> <p>- seuraa kassalla myyntitehtäviä</p> <p>- avustaa tarjoilutilojen kunnostamisessa</p>	<p>- osallistuu ruokien valmistukseen ja esillelaittoon ryhmän mukana</p> <p>- seuraa kassalla myyntitehtäviä</p> <p>- avustaa tarjoilutilojen kunnostamisessa</p> <p>- huolehtii ryhmän mukana keittiötilojen puhtaudesta</p>
<p>Työtehtävän hallinta</p> <p>Työmateriaalien hallinta</p> <p>Työvälineiden hallinta</p> <p>Työmenetelmien hallinta</p> <p>Omavalvonta</p>	<p>- käsittelee raaka-aineita valvottuna hygieenisesti</p> <p>- osallistuu ohjattuna tuttujen ruokalajien valmistukseen</p> <p>- osallistuu asiakastilojen puhdistamiseen</p>	<p>- käsittelee raaka-aineita valvottuna hygieenisesti</p> <p>- käyttää yksinkertaisia koneita ja laitteita ohjattuna</p> <p>- osallistuu tuttujen ruokalajien valmistamiseen</p> <p>- osallistuu asiakastilojen puhdistamiseen</p> <p>- osallistuu</p>	<p>käsittelee raaka-aineita hygieenisesti</p> <p>- käyttää koneita ja laitteita ohjattuna</p> <p>- osallistuu tuttujen ruokalajien valmistamiseen</p> <p>- osallistuu asiakastilojen puhdistamiseen ja järjestämiseen</p>

	-seuraa omavalvonta toimenpiteitä	omavalvonnan toimenpiteisiin ohjattuna	- osallistuu omavalvonnan toimenpiteisiin ohjeiden mukaan
Työn perustana olevan tiedon hallinta Ruokaohjeiden suurentaminen, pienentäminen ja muuntaminen	- osallistuu esivalmistelutyöhön ryhmän mukana	- noudattaa pienten annosten vakioruokaohjetta ohjattuna	- noudattaa pienten annosten vakioruokaohjetta
Kustannusosaaminen	- toimii ohjattuna taloudellisesti esivalmistyössä	- esikäsittelee raaka-aineita ohjattuna taloudellisesti	- esikäsittelee raaka-aineita ohjattuna taloudellisesti
Myyntityö	- toimii valvottuna työturvallisuusohjeiden mukaan		- kommunikoi asiakkaan kanssa
Työturvallisuuden hallinta	- toimii valvottuna annettujen työturvallisuusohjeiden mukaan	- toimii ohjattuna toimipaikan työturvallisuusohjeiden mukaan	- toimii osittain ohjattuna toimipaikan työturvallisuusohjeiden mukaan
Kaikille aloille yhteinen ydinosaaminen Vuorovaikutus- ja viestintätaidot: Tilaisuuden kulkuun liittyvistä asioista tiedottaminen Yhteistyötaidot: Työyhteisön sääntöjen noudattaminen ja keskustelu työryhmässä Vastuullinen työskentely työryhmässä	- noudattaa työyhteisön pelisääntöjä valvottuna	- ottaa vaihtelevasti vastaan palautetta - noudattaa työyhteisön pelisääntöjä valvottuna -seuraa työryhmän keskustelua	-osaa vastaanottaa palautetta - noudattaa työyhteisön pelisääntöjä ohjattuna - on mukana työryhmän keskusteluissa
Yhteiset painotukset Teknologian ja tietotekniikan hyödyntäminen:	- on valvottuna mukana käyttämässä toimipaikan koneita ja laitteita	- on ohjattuna mukana käyttämässä toimipaikan koneita ja laitteita	- on mukana käyttämässä toimipaikan koneita ja laitteita

<p>Koneiden ja laitteiden käyttö</p> <p>Yrittäjäys: Taloudellinen työskentely</p> <p>Joustava työskentely</p> <p>Laadukas ja asiakaslähtöinen toiminta: Toimipaikan laatuvaatimusten mukainen ruokien valmistus, viimeistely ja tarjoilulämpötila</p>	<p>-valvottuna tekee tarjottavia ruokalajien esivalmistustehtäviä</p>	<p>- osallistuu ryhmän jäsenenä tarjottavien ruokalajien valmistukseen</p>	<p>- välttää hävikkiä</p> <p>-ohjattuna valmistaa tarjottavia ruokalajeja</p>
---	---	--	---